૨૯૫૦

પ્રેમરાય અને પ્રેમગૌરી

એક વાર્ત્તા.

ભાગ ૧ લો પ્રકરણ પેહેલું.

સ્થળ પ્રેમબાગ.

પશ્ચિમ તરફના સૂર્યનો અસ્ત સમય થવા આવ્યો, તેથી સૂર્યની પીળા રંગની ઝાંખી તડકીએ, ચંદ્રના શાંતિ પમાડનાર સફેદ પ્રકાશની પેઠે શીતળતા ધારણ કીધી છે. આસમાની રંગના આકાશમાં પવન પ્રધાને જથાબંધ વાદળાંઓને પુર જોસથી અહીં તહીં ફેરવવા માંડયા તેથી નાના પ્રકારની આકૃતિ બની તેના પર સૂર્યના કોમળ કિરણો પડવાથી ઉત્પન્ન થયેલા રળીયામણા રંગોના વિચિત્ર દેખાવ વડે આકાશમાં મોટી મનોરંજક શોભા થઈ રહી છે. વસંતકાળનો આરંભ હોવાથી નવપાન અને આનંદી આભુષણો લટકાવી લીધાં, તેથી પ્રેમ બાગ પુરો રમણીય બની રહ્યો છે. સંધ્યાકાળના ચાર વાગી જવાથી આ બેહેકી રહેલા બાગના સુંદર સ્વરૂપે કુદરતી લીલાનું મધુર ગાયન ગાવા માંડયું; તે ઉદ્યોગીને આનંદ આપનાર અને વિરહીને પીડા પમાડનાર હોવાથી

એક સરખી શોખ અને હર્ષ ધ્વની ચાલી રહી તો ખરી, પણ તે વધારે વખત ટકી શકી નહ.. થોડાજ પળમાં વિરહી જનોનું માયાળુ મન મુંઝાવા લાગ્યું તેથી તેઓ અધીરા બનીને જલ્દીથી ઘેર તરફ ચાલતા થયા. પછી પાંચ બરાબર વાગ્યા તેથી બાગના કઠોર કાયદાએ માણુસ માત્રને હાંકી કહાડયાં. હવેતો આ સ્થળમાં સુખકર સુગંધીનો મીઠો પ્રસાદ લેવાને જોકે માળી અને રખેવાળ સીવાય કોઇજ મનુષ્ય રહ્યું નહીં, પરંતુ પક્ષીઓની સંખ્યા વધવા લાગી. મોટી સંખ્યાના ટોળે ટોળાં આભથી ઉતરી પડયાં અને દરેક ઝાડોની ડાળો ઉપર તેઓનું બેસવું–ઊડવું તથા બોલવું થવાથી કાનને મીઠાશ ઉપજાવનાર એકસરખો કિલકિલાટ ચાલી રહ્યો. એટલામાં વાયુ મંદવાહક થયો અને વહાલથી સુગંધ સુંદરીને સાથે લઇ આસ્તે આસ્તે આખા બાગમાં ગમન કરવા લાગ્યો. થોડી વારે સુગંધસુંદરી વાયુવેગે બાગના મધ્ય સ્થાનના બંગલા તરફ વળી; ત્યા તેને એક ચૌદ વરસની તરૂણ બાળકીએ મધુર શબ્દથી વધાવી લીધી અને તે બાળકી ચાલતા ચાલતા બોલી.—

"હે! સુગંધસુંદરી! જુવાનીના ઉકળેલા લોહીથી જ્ઞાન અને અનુભવ મેળવી સંસાર–સીડીની પગથીઓ ઉપર ચડતાં વચમાં વિઘ્ન લાવી મને આશામાં અધર લટકાવી રાખનાર જે કંટાળો અને ભય આળસરૂપી રાક્ષસના પુત્ર, પણ મારા જબરજસ્ત શત્રુઓ છે, તેનો તું હમેશાં સંહાર કરી મને ઉમંગી અને ઉત્સાહી બનાવે છે એ તારો ઓછો ઉપકાર નથી. ગમે તે માણસ ગમે તે

વી જગ્યામાં બેસી મન ધાર્યું કરવાને માટે ઇચ્છારૂપી વ હાણુ વડે આખો વિચારસાગર ફરી વળે પરંતુ દૃઢતારૂપી ફળદાયક બેટ, તારા આ શાંત સ્થાનમાં આવ્યા વિના કદી હાથ લાગશે નહીં. ખરેખર! આ સ્થળ તો તારે લીધે શાંતિનો સુખદ સમદ્ર, દૃઢતાની સુંદર ગુફા અને પ્રેમનો પવિત્રગઢ છે! બેહેન સુગંધસુંદરી! અહીં તારા સહવાસમાં હમેશાં રેહેવું મને બહુ ગમે છે તે વારૂ મારી ભવિષ્યની જીંદગી સુખમાં ગુજરવાના ચિન્હો હશે કે દુઃખમાં? કોણ જાણે!" એટલું બોલીને તે, બાગના ફુવારા પાસે એક બાંક ઊપર બેઠી. ત્યાં પણ સુગંધસુંદરીની નાનાવિધ નાચક્રિડા જોઇ તેણે બહુવાર હસ્યા કીધું. છેલે તે ગંભીર થઇને બોલી.–"તન અને મનથી ઐક્ય થયેલા પતિપ્રિયાનું સુવાસરૂપ સ્વરૂપ અહો! ડગમગતા મનને દૃઢ કરી વાહ! પ્રેમની કેટલી પવિત્રતા બતાવે છે!!" ત્યારબાદ પાંચેક પળતો તે ચુપાચુપ બેઠી, પણ પાછી ધીમે સાદે અધુરૂં બરબડી.–"પ્યારા પ્રેમરાય વાર-ન-લગા-ડો, હવે વિ-ધિથી વ-ર વા-ને" તુરત ફફડતા બંને હોઠ બંધ કીધા અને જમણી ખાંધ પર જરા માથું નમાવી, ગોરા ગાલની ગુલાબી લાલીપર તેણે હાથની ઊભી આંગળી ટેકાવી; આથી પોતાની પ્રિયા સુગંધસુંદરીનું અપમાન થયું સમજી વાયુરાજે ક્રોધથી તેને તરંગના તાડ પર ચડાવી દીધી. તે ત્યાં અકળાઇને આશારૂપી ઊમદાબાળને પડતું મુકી બાળ હત્યા નં કરે એટલા વાસ્તે દયા લાવીને નિદ્રા અને જાગૃતિ હેલી દોડી આવ્યાં; પણ તેઓ સહાય કરતાં કરતાં કમનસિબે

અધવચ અટકી પડયાં તેથી બાપડી આ બાળા વિચાર ની ધુનમાં અધર લટકી રહી! વાહાલા વાંચનાર! લ્યો હવે આ કુમારીકાના રૂપ–ગુણથી આપને વાકેફ કરવા ને મને સારો અવસર મળ્યો. તે વિચારસાગર તરીને પાસ ઊતરશે એટલામાંતો તે કામ હું જલદીથી આટો પી લઇશ.

ચાલતા મહીનાનો છેલો દહાડો છતા આ અપ્સરા-ની અપાર ખુબસુરતી આજે આપણને ચંદ્રની ગેર હા જરી વિસરાવી મુકે છે ખરૂ પુછાવોતો આજે આકા શમાં તારાઓને ઊગવાની કશી અગત્ય નહોતી; કારણ તેણે પેહેરેલી વાદળીઆ રંગની સાડીમાં ઝલકી રેહેલી રૂપેરી ટીલા–ટપકીઓ તેની ખોટ પુરી પાડવાને બસછે. પ્રેમી પુરૂષ ગમે તેવો, શત્રુના કઠોર શસ્ત્ર પ્રહાર સહન કરી શકે એવો ધૈર્યધારી હોય પરંતુ જેને એકવાર નિ-હાળવાથી નિબળ મદન સહન કરવાને તે કેવળ અશક્ત થઇ પડે એવી આ સ્ત્રી સુંદરતામાં ચઢીયાતી અને રતિ રૂપ રંભા છે. તેને મેળવવાને પ્રેમી માણસ જેમ જેમ વધારે નિસાસા નાંખે તેમ તેમ મદનાગ્નિની ઝાળ તેને અતિ પીડાકારક થઇ પડે, ત વિરહના શોકથી જેટલા જેટલા આંસુઓ ગાળે તેટલાજ તેને દુઃખ સમુદ્રની ભર-તીમાં વધારો કરનાર થઇ પડે અને તે મનથી જેટલો વ્યાકુળ થાય તેટલોજ તેને મુંજારાનો ભયંકર રોગ લાગુ પડે એવી તે ચિંતાકર્ષક મનોહર સુંદરી છે.

આ નવભેદના સુંદરી લગ્નયોગ્ય પ્રૌઢા છતાં જોબન જાળવવામાં શુદ્ધ બ્રહ્મચારિણી છે. સત્યવાદિની તથા આ

ય સુરીતિ-નીતિનું રક્ષણ કરનારી હોવાથી પાપ, પાખંડ અને પ્રપંચહારિણી છે. લજ્જાવાન, સર્વદા સંતોષ માનનારી, અગમચેતીથી દરેક કામ દીર્ઘ દૃષ્ટિ વડે કરવાવાળી, આત્મનિગ્રહી અને સત્યાનુસારિણી છે. સ્વતંત્રતા ભોગવનારી છતાં થનાર પતિ પાસે વિવેકને ખાતર દાસત્વ બતાવનારી તથા પતિના ખરા વખતમાં ધૈર્યધારિણી અને સહાયકારિણી છે. વચનામૃતના માધુર્યથી મોહપમાડનારી, તેમજ પ્રેમમાંજ પ્રાણ પરોવનારી--અતિ પ્રેમી છતાં પતિવ્રત ધર્માનુસારિણી છે. મહાગંભીર, સ્વરૂપા, ન્યાયવાળી, અતિ વૈભવા છતાં થોડે ઘણું માની લે તથા થોડામાં ઘણું ઉપજાવી કાઢે એવી તો તે ચાતુર્ય ધરાવનારી છે. ટુંકામાં સહનસીલતા અને દૃઢતા દેવીની આશાણી સખી, પોતાની પ્રકૃતિથીજ સાથીઓને સત્યજ્ઞાનમાં દોરનારી અર્થ શાસ્ત્ર, તથા શાંત—હાસ્યવદની, સુશિલા, ગહન પરાક્રમવાળી ઊત્તમ કુમારિકા છે.

પ્રિયવાંચનાર! હવે આ નમણી નારીનો મનોવિકાર બંધ થયો વિચારવાયુની વિદાયગીરીથી તેના ફિક્કા પડેલા ચેહેરાએ પાછું પ્રકાશવા માંડયું. હવેતો તે આનંદી મૂર્તિ લેહેરી થઇને ફુવારાની પડોશમાં અહીં તહીં ફરવા માંડી અને થોડીવારે હૈયાના ઊત્સાહી ઉભરાઓ હોઠમાં લાવી તે બોલી.—" હવે ભયમાં ભટકવાથી જીવનું જોખમ છે, હરદમ વિચારો કરવાથી હિતની હાની છે, લઘુતાને લાંબી કરવાથી શરીર સુકાય છે, આશામાં ગુજરતા દીવસો આયુષ્યને ઓછી કરે છે અને ઇચ્છાના અટકાવથી ઊત્પન્ન થતી અધીરાઇ આપણાં પ્રેમી ખોળીઆંને બાળીને ભસ્મ

કરે છે; માટે ઓ પ્રિયતમ ! પ્રેમમાં ગુંથાયેલા પ્રાણને પીડીત્ ન કર; તારી માયાળુ મનોર્મિઓની મુંજવણ મટાડી જરા દમધર: તારી ઉછળતી લાગણીઓની પ્રેમાતુર ગતિ ધીમી કર; પરમ દહાડાના પેહેલા પહોરમાંજ હું તને વીધિથી વરીશ. (ખીસામાંથી પોતાના પ્રેમીનો પત્ર કાઢીને બોલી) પ્યારા તું આવું કાલું ઘેલું કેમ લખે છે? નહોય, હવે નહોય પ્રેમના પ્રેમની મને શંકા ! તારો આ પ્રેમાળ પત્ર જેમ જેમ હું વધારે વખત વાંચું છું, તેમ તેમ સ્નેહ રૂપી વડલાની સંગીન રેષાઓ લાંબી વધતી જાય છે તો ચોંતા નહીં, આપણે એજ રેષાઓથી પરસ્પર બંધાઇને અધીરાઇ અળગી કરીશું."

આટલું બોલીને તે બાગના મધ્ય સ્થાનમાં આવેલા પેલા સુંદર બંગલા તરફ ચાલતી થઇ અને ત્યાં જઇ પહોંચ્યાં પછી ભોંય તળીએના દીવાન ખાનામાં એક કોચ પર બેસીને પેલો પત્ર વાંચવા લાગી.

"સૂર્ય ચંદ્ર અને બીજા ગ્રહો ભવિષ્યમાં તજ્જેમથી રેહેછે કે નહી, તેની તું શંકા લે; પરંતુ મારા પ્રેમ–પ્રકાશની અચળતા માટે તું ભુલ્યે ચુકયે પણ કદી શકમંદ થઇશ નહીં. સાક્ષાત્ સત્યમૂર્તિ નેહેમીં સત્ય બોલશે કે નહીં તેના વિશે ભલે તું શંકા ધર; પરંતુ તારા પ્રત્યેના મારા સ્નેહથી તું બેભાન અવસ્થામાં પણ કદી શંકા લઇશ નહીં. પ્રિય પ્રેમગૌરી ! સત્યથી સમજ કે આપણે આ સાકાર સ્વરૂપ એક તીથિએ, એક દહાડે અને એકજ પળે બદલીશું જયારે તું સમજે છે કે મારી જીવન દોરી તારા હાથમાં છે, ત્યારે પછી પાણી ગ્રહણ

કરવાની બુરી સબુરી તારાથી કેમ સાંખી શકાય છે ? હ સ્ત્ મેલાપનીજ આશામાં જ્યારે આપણી બંનેની હાલત શુસ્ક મુડદાં સરખી થઈ છે ત્યારે પછી વિજળીનો ભય સોસવા અશક્ત નહીં થવું જાઇએ ” વધારે વાંચ વું બંધ કરીને વળી તે બોલી.———“ ભવિષ્યમાં ઉ ત્પન્ન થનાર માવિતરોના કે સંબંધીઓના ક્રોધની હું પ રણુતા પેહેલાં કલ્પના કરીશ નહીં. મન ધાર્યું થઇ ચુ ક્યા પછી ભલે કાલા ગ્રહમાં પુરે, દેશવટો આપે, કે ભલે શરીરમાં સૂળા પરોવે પરંતુ આ મારા નિશ્ચયનો નાશ હું કદી કરીશજ નહીં. પ્યારા પ્રેમરાય હું કશા ભાગે ડર વાનીજ નથી એથી તું ખાત્રીથી સમજી લે કે હું આવ તા પરમદહાડે નક્કી તને વરવાની, વરવાની–વરવાનીજ.”

બોલવું બંધ કીધા પછી તે સ્વસ્થ થઇને બેઠી એ ટલામાં તેની સખી ગુણસુંદરી આવી.—તેથી બંને બેહેન પણીઓએ વાતચીત કરવા માંડી.

પ્રેમગૌરી—બેહેન ! વગર બોલાવે આવી છતાં આ વા અગત્યના અવસરમાં તેં મને બહુ આભારી કીધી છે. વારૂ કંઇ ખબર અંતર ?

ગુણસુંદરી—હું આજે સવારથી મારા પિયરમાં ગ- ઈ હતી ત્યાંથી હમણાજ આવી. બાઇ ઘરમાં તો કોઇ મ ળે નહીં અને મને એકીલાં બેસવું ગમે નહીં તેથી વિચા ર કીધો કે એઓને આવવાને હજુ વખત છે એટલામાં બેહેનપાસે જઇ આવું. એમાં વળી આભાર શાંનો ? ક્યાં દુરથી ચાલીને આવવું હતું ? પણ અરે તારા મેળા પથી તો બેવડો બળાપો થાય છે. આમ પરાધિન રેહે

વાથી તો એ દુ:ખદેણુ ડાકણનું ડાહાપણ ઊલટું દીવસે દિવસ ડુબતું જાય છે. માટે બેહેતર છે કે હવે તોં બે ઘડક મનમાનતું કરી લેવું.

પ્રેમગૌરી—પરમ દહાડે સવારના પહોરમાં વિધીથી વરવાનો મેં નિશ્ચય કીધો છે. પ્રથમ તો આ કામ આ સ્થળે ઘણુંજ સંભાળથી ગુપ્ત રીતે ઊકેલી લેવું તે તારૂં અને તારા ભરથારનું મુખ્ય કામ છે કામ પાર પડયા પછી આપણેજ વાત ઝાહેરમાં મુકીશું એટલે પછી કોઇના થી ચું કે ચાં કરી શકાશે નહીં; ખરૂં બેહેન !

ગુણશુંદરી.—હા; જો, જો; આ પ્રેમરાયના માણસ સરખો તો કોઇ આવે છે ! વળી જોને બાઇ એના હાથ માં કંઇ કાગળ જેવું જણાય છે. બેહેન ! એજ કાગળના ઉત્તરમાં આ શુભ સમાચાર લખી મોકલજે હો. ચાલો એ પણ એક ફતેહ !

પ્રેમરાયનો માણસ જેવો ઓરડામાં દાખલ થયો તેવોજ પ્રેમગૌરીએ તેના હાથમાંનો પત્ર ઉચકી લીધો. હોઠો હસતાં થયા, મોઢું મલકવા માંડયું, આંખની ચળકતી કીકી હરતી ફરતી થઇ, અને પ્રેમના ચીતરેલા બોલો ઉચ્ચરવાને તેની જીભ ચચળવા લાગી. પરબીડીયુ ફાડીને કાગળ અરધો ઊઘાડયો ન ઊઘાડયો ત્યાંતો તેની અધીરી આંખોએ આગળ આવીને ઓળો જડપથી ઊકેલવા માંડી પરંતુ તે ના મુંગા મોહોડાએ જોડમાં બેઠેલી ગુણસુંદરીનું દીલ દુખવ્યું. ગુણસુંદરીના "શું છુપી વાત છે ?" આટલા માર્મિક પણ સ્નેહ ભર્યા શબ્દો અરે ફોગટ ગયા !

"પ્રેમગૌરી બોલતી કાં નથી" આ વાકય ગુણ સુંદરીના મોહોડામાંથી નિકળ્યું કે તુરત તેણે પેલો પત્ર ફેંકી દીધો. અને કષ્ટ પામતા દીલથી.—

"અરે મનના વિચારો મનમાંજ સમાયા! આશો ગજબ! હાયરે સઘળું સ્વપ્નાજ રૂપ!! જીવવું શાને? સુખની આશા હવે તો સ્વપ્નમાં!" એમ બોલીને ભોંયત ળીયે તે પથરની કઠણ લાદી પર પછડાઇ પડી. તેના ચંદ્રસ્વરૂપી મુખડાંનું સઘળું નુર ઉડી ગયું, સુંદર ચેહેરો ફીકોફચ પડી ગયો, તેની અણુકડી આંખમાંથી આંસુઓની ગરમ નીક ચાલતી થઇ, છાતી જોરથી ધબકવા લાગી મોઢે ફીણ વળ્યાં, અને તેના નાજુક હાથ-પગ તરફડવા લાગ્યા. આંખો ચડાવી અને દાંતાની દોઢગળી; અરે આજની અંધારી રાતે તેના ઉજલા અંગપર અંધાર પિછોડો ઢાંકયો, દેખીને દાઝે અરે જોઇને ચિતરી ચડે એવી આ જુવાન અબળાની અરે ઘડીમાં અધમ અવસ્થા થઇ.

આવો ભયંકર બનાવ જોઇને પ્રથમ તો ગુણસુંદરી ગભરાઇ ગઇ પરંતુ પછીથી ધીરજ ધરીને પોતે પ્રેમગૌરીની પાસે ઊંધે ગોઠણીએ બેઠી તેના કપાલ પર વળેલી કરકચલીમાં ભરાયલો પસીનો રૂમાલથી લુંછી નાંખ્યો, આંખોપર જરા થંડુ પાણી છાંટયું અને મોહોડાપર હાથની હથેલીનો ધીમો-પવન થોડીવાર એક સરખો નાંખ્યા કીધો. જ્યારે શુદ્ધિમાં આવતી માલમ પડી ત્યારે ગુણ સુંદરી આસ્તે રડીને બોલી "જન્મ આપનાર તારૂં જતન કરો. ખમા, ખમા માહારી વહાલી તું અકળાય છે

શા સારૂ ? તું શાણી છતાં હૃદયને શોકનું ઘર કાં કરી મુકેછે? બાપુ. પોતે દુઃખી થઇ અને બીજાને દુખી કરવાં એ તારા ડહાપણને ન છાજે. ' દુખને અંતે સુખ ' અને ' ધીરજના ફલ મીઠાં ' એ ડહાપણવાળી કેહવતો અત્યારે તારે વિસરી જવી નહીં જોઇએ. સતિ દમયંતિ, સીતા અને તારામતીને દુઃખ પડવામાં કાંઇ બાકી રહ્યું નહોતું પરંતુ સર્વે ધીરજથી સહન કીધું તો છેવટ સુજશ, સુખ અને શાંતિ મેળવી. "

પ્રેમગૌરીએ પડયા પડયા આળસ મરડયું અને તે આમ તેમ ટગર ટગર જોવા લાગી. વળી હાથની નિસાનીથી ' પાણી પીવું છે ' એવી ઇસારત કીધી. ગુણસુંદરીએ પાણી આપ્યું તે જરા પીધા પછી નરમ અવાજે બોલી ' બે હે-ન—ગુ-ણ-સું-દરી ' આ સાંભળીને ગુણસુંદરીએ પૂછ્યું ' બેહેન તને જણાય છે શું ! પ્રેમગૌરી પીડિત મનથી બોલી " મને જણાય છે દુઃખરૂપ આખી દુનિઆ, ભયાનક સઘળો ભપ સુખ સ્વલ્પ પણ સ્વપ્નરૂપ, પ્રીત પીડા વૈભવ ધાર્યું હતું શું અને થયું શું ! મારા નસીબ ફુટી ગયાં, મારો પ્રભુ વાંકો થયો, માતા—માડી તને તારો ! ધર્મ ભ્રષ્ટ કરતાં રે દુષ્ટા ! કેમ આવડયો. આટલી ચૌદ વરસની ઉમરમાં તો સુખને સ્વપ્નમાં પણ જોયું નથી. અને ભવિષ્યમાં સુખ મળવાની આશા રાખતી પણ નથી માટે ઓ પ્રભુડા હવે તો મોત આપ. છંપન વરસનો બુઢો—માટીમાં મળવાને સોનાપુરની રાહ જોતો સુતો છે તેની સાથે લગ્ન કરી મુડદાને મીંઢળ બાંધવો છે કાં ! હત ગોઝારી તારૂં સત્યાનાશ વળજો.

જંઝાળી જીવન ! ઓ પ્રાણ પ્રિય પ્રેમરાય.—" બસ બ
હૂ થયું ચુપ આટલા શબ્દો બહારથી આવવાથી પ્રેમગૌ
રી બોલતી બંધ થઇ ગુણસુંદરી તથા પ્રેમગૌરી ભય
ભિત થયા અને બંને ઉભા થઇને જુવે છે તો "રાંડ
ની જીભજ ખેંચી કહાડવી જોઇએ, ખંધકર તારો લવા
રો, ચુપ રેહે " એમ બોલતી ભારે ગુસામાં આવી ગયે
લી એક સ્ત્રી બે ચાર માણસો સહીત અંદર દાખલ થઇ,
તે સાધારણ કદની નાજુક છતાં નીચા મનની માલમ પ
ડતી હતી. તેની આંખો દેખાવડી છતાં વિક્રાળ જણાતી
હતી અને તેનો સ્વર મીઠો મનોહર છતાં ભયાનક ભાસ
તો હતો. તેના મોટા પંજાના હાથ બંગડી કે ચુડલી
વગરના અડવા હોવાથી જણાતું હતું કે તે કોઇ વિધવા
હશે તે જેવી દીવાનખાનામાં દાખલ થઇ તેવીજ પ્રેમ
ગૌરીને ધમકાવા લાગી "અરરર તું મારૂં નાક કપાવ
વાને ઉભી થઇ છે કાં ! તારાં કાળાં ધોળાં સઘળાં મેં
જાણ્યા છે. રાંડ અવલચંડી તારી તે આપદા મારે કેટ
લીક કરવી ! મારાં ધોળાં સાડલામાં ડાઘ પાડવાને ઉભી
થઇ છે પણ જીવથીજ મારી નાંખુ ઓળખે છે મને ! "
આવો દુઃખદાયક શબ્દ પ્રહાર બિચારી પ્રેમગૌરીથી સહ
ન થઇ શક્યો નહીં તેથી તે વળી મુર્છા ખાઇને ઢળી
પડી, કોઇએ કહ્યું " માજી જુઓ, જુઓ, એને કંઇ
થયું " " અરે થાય શું રાખ! એ તો રાંડના ફિતુર "
એમ બોલીને તે પાષાણ હૃદયની સ્ત્રી લાગલીજ પ્રેમગૌ
રીના અંગપર ધસી આવી અને એ અધમૂએલીને મારવા
મંડી ગઇ, ગુણસુંદરી અને બીજા માણસો જો વચમાં

પડયા નહોત તો પ્રેમગૌરીની સાથે આપણી આ વારતાનો પણ આટલેથીજ અંત આવશે.

પછી આ નિર્દય નારી, બાપડી પ્રેમગૌરી પર કઠોર શબ્દ પ્રહાર કરવા મંડી, પરંતુ પ્રેમગૌરી શાંત સ્વભાવની હોવાથી સઘળું સહન કીધું. થોડીવાર પછી તે નમેરીબાઇ તથા તેની સાથે આવેલા સઘળા માણસો પ્રેમગૌરીને લઇને ચાલતા થયા પેલો પ્રેમરાયનો માણસ જે કાગળ લઇને આવ્યો હતો તેતો આ બનાવ જોઇને આગલથીજ પોબારા ગણી ગયો હતો! ગુણસુંદરી પણ પ્રથમ તો આ લોકોની સાથેજ ગઇ પરંતુ આશરે અરધા કલાક પછી પાછી આવી અને બંગલામાં આમતેમ ફાંફા મારવા લાગી. "જો એ લોકોને હાથ લાગ્યો હશે તો વળી પુરી કમબખ્તી! એણે ફેંકયો હતો તો અહીં આટલામાંજ અરે બાઇ જોને આ રહ્યો! હવે ધાસ્તી ન રહી" એમ બોલીને તેણે કોચ તળેથી એક કાગળ ઊચકી લીધો. વાંચનારને માલમ તો હશે કે તે કાગળ પ્રેમગૌરીએ ફેંકી દીધેલો તે હતો. "અરે પ્રેમગૌરી વચીનેજ બેભાન થઇ ગઇ માટે ખચીત આમાં કંઇ વિપરીત સમાચાર હોવા જોઇએ જોઉં તો ખરી એમાં શું લખ્યું છે?" એવો વિચાર લાવીને ગુણસુંદરીએ પત્ર વાચવો શરૂ કીધો. વાંચતા વાંચતા તેની બંને આંખોમાંથી આંસુઓ ચાલી નિકળ્યાં પત્ર વાંચી રહ્યા પછી તે. રડતી રડતી ક્રોધાવેશમાં બોલી "બસ થઇ રહ્યું! 'સાઠી ને બુદ્ધિ નાઠી' સસરા તને આ શું સુજયું! નિર્દય રે સપ હૃદયી બુઢા! તારૂં કયા જનમારામાં સ

રૂં થવાનું ? ઓ મદન સ્વરૂપી પિયાસ તું સંતતી થા!
ણુ વિમૂખ થયો ? ધિઃકધિઃક અરે ધિઃક છે અવતાર ૫
એટલામાં એક દેખાવડો જુવાન તેજસ્વી પુરૂપ દીવાન
ખાનામાં દાખલ થયો. તેણે ગુણસુંદરીની રડતી આંખોને
અટકાવી, અને પછી ગુણસુંદરીએ તેને કોટી કરી. બંને
જણાએ કંઇ કાનમાં વાતચીત કીધા પછી તેઓ ત્યાંથી
ચાલતા થયા.

આ વારતા અત્યાર સુધી પડદામાંજ રહી છે તેથી હવે મુળ હકીકત કહી સંભળાવી વાંચનાર સાહેબોની અધીરાઇ અળગી કરવી જોઇએ. વારતાના નાયક નાયિકા (પ્રેમરાય અને પ્રેમગૌરી) કોણ હતાં ? પ્રેમગૌરીને પીડાકારક થઇ પડેલી બીના પ્રેમરાયે પત્રમાં શી લખી હતી અને તે સાથી ઊત્પન્ન થઇ ? પ્રેમગૌરીને ધમકાવનાર પેલી વિધવા નારી કોણ હતી અને તેને તેમ કરવાનું કારણ શું ? ગુણસુંદરી જ્યારે પત્ર લેવાને પાછી બંગલામાં આવી ત્યારે પત્ર વાંચીને પોતાના સસરાનેજ શ્રાપો આપવા માંડી તે શામાટે ? ત્યારબાદ જે જુવાન માણસ ગુણસુંદરીને સ્નેહથી કોટી કરી પોતાની સાથે લઈ ગયો તે કોણ હતો ? વગેરે બાબતો તરફ લ્યો હવે આપણે વળીએ અને વિચારીએ.

પૂર્વે ભરતખંડના દક્ષિણ ભાગમાં પ્રેમપ્રદેશનું પ્રેમપુર કરીને પાટનગર હતું, ત્યાં વિજયસિંહ નામનો રાજા રાજ કરતો હતો; તે શૂરો અને ચતુરસુજાણ– મહાજ્ઞાની હોવાથી રાજ્યમાં સુખ શાંતિ અને સમૃદ્ધિની લીલાલેહેર થઇ રહી હતી. "અનેક સ્ત્રી પરણનાર પુરૂષ થોડા વખ

વમાં સઘળું નુર ગુમાવે છે. કુદરતી કાયદો તોડી મહા અપરાધી બનવાની વાત તો એક બાજુ રહી, પરંતુ તે પોતાના સઘળાં સુખ વૈભવને સંકેલી આયુષ્ય ઓછી કરે છે. બહુ વિષનારીના હળાહળ વિષથી જીંદગીના એક અષ્ટમાંશસ ભાગમાંજ દેહભાન ભુલી કલેશથી કપાઇ મરે છે. એકથી વધારે સ્ત્રીઓ પરણનાર રાજાને બ્રાહ્મણે.ના મૂખથી આયુષ્યવાન, પુત્રવાનનો આશીર્વાદ જે બહુવાર મળેલો હોય છે, તે આયુષ્યના અંત સુધી શત્રુવટ જણાવે છે." વિજયસિંહની આવી ઉમદા સમજણે એક કરતાં વધારે સ્ત્રી સાથે લગ્ન કરતાં તેને અટકાવ્યો હતો; તેથીજ ગમેતો પ્રેમપુરની કહો અગર પુરાં પ્રેમપ્રદેશની કહો પરંતુ એ અવસરે પટરાણીતો એકની એકજ હતી. પ્રેમપુરની પટરાણી—વિજયાલક્ષ્મી જે વિજયસિંહ મહારાજની પ્રિયા, તે અલ્પસંતાનિકા અને પતિપ્રિયા હતી મન, વિચાર અને જ્ઞાનમાં મલતાવડાં હોવાથી આ સ્ત્રી ભરથારનું સજોડું હસમુખી હાલત ભોગવવાને ભાગ્યશાલી બન્યું હતું. અરધી ઉમર ગયા પછી પટરાણીને પેટે જે કન્યાએ જન્મ લીધો તેનું નામ પ્રેમગૌરી પાડયું. પુત્ર પુત્રીની અછતને લીધે પ્રેમગૌરી અપાર વહાલમાં ઉછરવા લાગી. પુરાં સાત વરસની થઇ નહીં તેટલામાં પ્રેમગૌરીને કેલવણી આપવાનું કામ શરૂ થયું. સુજ્ઞ માતાનું ઉમદા શિક્ષણ અને પોતાની તિવ્ર બુદ્ધિ, આ ઉંચા પ્રકારની કેળવણી પામવાના બંને સાધનો સરખાં હોવાથી બે વરસમાંતો પ્રેમગૌરી બાજંદી થઇ. એકાએક ભયંકર રોગથી પ્રેમગૌરીની માતા—રાજ્યની પટરાણી અને વિ

જયસિંહ મહારાજની પ્રિયા હવે મરણ પામી. આખા રાજ્યમાં હાહાકાર વર્તાયો. દીવસે દીવસે રાજા શોકથી ખીન્ન થતો ચાલ્યો અને બિચારી ગભરૂં પ્રેમગૌરી માતાના વિયોગે અપાર પિંડ પિડા પામી. પ્રેવગૌરી હા! તે બિચારી નિર્દોષ બાળા પોતાની નાની નાની બેહેનપણીઓમાં એક આંખે શ્રાવણ અને બીજી આંખે ભાદરવા માસના વરસાદની પેઠે આંસુઓ ગાળતી બોલતી હતી કે, "હું નભાઇ તો છું અને માતા વિનાની થઇ બેઠી." આટલા શબ્દોથી વાંચનાર અનુમાન કરી શકશે કે તે બાલ્યાવસ્થામાં પણ ખચીત ડહાપણનો દરીઓ હતી. પ્રેમગૌરીની માતાના મરણનો શોક વિસારે પડયા પછી લોકોના આગ્રહથી અને નિર્વંશ રહી જવાની ધાસ્તીથી રાજા બીજી સ્ત્રી પરણ્યો બીજી સ્ત્રી પરણ્યા છતાં તેના પુત્રી તરફના પુનીત પ્યારમાં લેશ માત્ર ફેરફાર થયો નહીં. પ્રેમગૌરીનો અભ્યાસ દીવસે દીવસે વધતો ચાલ્યો. પોતાનો સઘલો વખત સુનીતિના પુસ્તકો વાંચવામાં ગાળી તે સદા સંતોષમાં રેહેતી હતી. હવે પ્રેમગૌરી ઉમર લાયક થઇ. આ વખતે રાજકુંવરીના પુરા લાડથી લગ્ન કરવાના કોડવડે રાજા ઉમંગી અને અધીરો થઇ રહ્યો હતો, પણ અરે તે આનંદમયી સમયનો લેખ તેના લલાટમાં લખાયોં નહીં હતો. રાજ્યની કૃતઘ્ની રમત કહો કે ક્રુર ખટપટ કહો; નવી રાણીના પાપી પ્રપંચો માનો કે પ્રધાનજીની દુષ્ટ યાત્ના સમજો; વીરા વાંચનાર! ગમે તે વિચારો અને સમજ પડે તે સમજો. પરંતુ હવે બિચારી પ્રેમગૌરીને આશા અને ઇચ્છામાં ટળવળતી મુકી સદાને

માટે પ્રેમપુરના છત્રપતિએ રાજપાટ, નગર અને પુત્રી પરિવારને આજે છેલી સલામ કરી વિદાયગિરી લીધી. રાજા મરણ પામ્યો અને રાજ રંડાયું. માબાપના વિરહથી જુરી મરતી પ્રેમગૌરીએ પાથરી મુકેલી આશા આકાંક્ષાને હાલ તરતતો લપેટી લીધી. રાજાના મરણ પછી "ઢમઢોલને માંહે પોલ" ચાલવા માંડયું. "ભલા ભાઇના બોલ તો કે, ભલે વાગે ઢોલ" કહો જોઇએ વારૂ. જયાં નહીં મળે દાદ ફરિઆદ ત્યાં નીતિ ટળે એ શો અપવાદ !" રાણીએ પડદામાં રહીને દુષ્ટ વાંછનાથી કામી પ્રધાનનું મનનો પ્રથમથીજ મેળવી લીધું હતું; જેથી રાજાના મરણ પછી પોતાની આણ મનાવવાને કશું વિઘ્ન નડયું નહીં. રાણી તખ્ત પર બીરાજી અને પ્રધાને રાજયમાં રણશીંગા વજડાવ્યા.

આ પ્રધાનનું નામ કામેંદ્ર છે. પોતે છપન વરસનો બુઢો છતાં હજુ વિષય-સ્વરૂપી રસીયો છે. તેની મતિ અને ગતિ વૃદ્ધાવસ્થાએ પણ કામવૃત્તિમાં અતી પ્રસિદ્ધ વૃદ્ધિ ભોગવે છે. તેની ડાહી સ્ત્રી થોડાંજ વરસ પેહેલાં બલભદ્ર નામના એકના એક જુવાન પુત્રને યોગ્ય ઊમરે વરાવી પરણાવી સઘળા કોડ પુરા કરીને મરણ પામી હતી. બલભદ્ર તથા તેની પ્રેમદા-ગુણસુંદરી મહા વિદ્વાન અને સદાચારી હોવાથી તેઓને સ્વર્ગનું સુખ ભોગવવાને જોકે કશી મણા રહેત નહીં, પરંતુ બાપની કુચાલરૂપ કટારી એ બાપડાંઓને નાહક રીબાવે છે. પ્રધાન કામેંદ્રજીએ સઘળું રાજપાટ વિધવા રાણીને સ્વાધિન કરી આપ્યું માટે એ બહાદુરીના અને પોતા ઊપરના પ્રેમના બદલામાં

રાણીએ પ્રધાનને પસંદ પડતું ઇનામ આપવાનું કબુલ કીધું. એમાં શું ? સઘળાં સમજે છે કે "સુતારનું મન બાવળીઆમાં અને કુંભારનું મન માટીમાંજ" હોય છે ! કામી પધાને પ્રેમગોરીનું લગ્ન, પોતાની સાથે કરી આપવાની દુષ્ટ માંગણી કીધી તે નિર્દય રાણીએ સ્વિકારી. રાણી અને પ્રધાન સમજતા નહીં હતાં કે પ્રેમગોરીએ પ્રેમરાય સાથે માનસિક વિવાહ કર્યો છે. પ્રેમરાય પ્રેમપુરના એક શ્રીમંત વેપારીનો પુત્ર થાય. વિજયસિંહ મહારાજના વખતમાં પ્રેમગોરીને અભ્યાસ કરાવનાર જે શિક્ષક હતો તે પ્રેમરાયનો પણ ગુરૂ થાય. ગુરૂ શિષ્યને અથાગ સ્નેહ હોવાથી તેઓ કવચિતજ જુદા પડતા હતા. ગુરૂજીની સાથે પ્રેમરાય હમેશાં પ્રેમગોરીના મંદીરમાં જતા હતો. લાંબા દીવસનાં અનુભવ વડે એક બીજાંની ચાલ ચલગત અને સદાચરણથી પ્રેમરાય અને પ્રેમગોરી સારી રીતે વાકેફ થયાં. રૂપ, ગુણ અને સદ્‌વર્તનમાં સરખાં હોવાથી પરસ્પર સ્નેહ વધતો ગયો. ત્યાર પછી તેઓએ પ્રેમમાંજ પ્રાણ પાથર્યો અને જીંદગીમાં સુખ દુઃખના સાથી થઇ રેહેવાને મુખ વચનના પાકા દસ્તાવેજથી બંને મજબુત બંધાયા. દુષ્ટ પ્રધાનનો સુપુત્ર બલભદ્ર, તે પ્રેમરાયનો દીલોજાન દોસ્ત અને બલભદ્રની પ્રિયા—ગુણસુંદરી, તે પ્રેમગોરીની સુજ્ઞ સખી થાય. પ્રેમરાય અને પ્રેમગોરીએ પોતાના જોખમ ભર્યા ઝાહેર લગનનો સઘળો આધાર બળભદ્ર અને ગુણસુંદરી પર રાખ્યો હતો.

જે દીવસે રાણીએ તેની સાથે પ્રેમગૌરીના લગ્ન ક-રવાનું કબુલ કીધું તે દીવસે કામેંદ્ર પ્રધાનના આનંદનો પાર રહ્યોજ નહીં. કામેંદ્ર પોત પોતાના મનથી ઇંદ્રની બરોબરી કરવા લાગ્યો! તેનું ખાડાવાળું અને દાંત વીનાનું ડાચું આજે વારે ઘડીએ મલકાવા માંડયું; તેને મનતો આજે પૂર્વનો સૂર્ય, સોનેરી—સ્વરૂપે પશ્ચિમમાં ઉગ્યો! તેને મનતો આજે તે અક્ષય સુખ પામી ચુકયો; તેને મન તો આજે તે કદમના ઝાડ પર ચડેલા કૃષ્ણ સમાન થઇ ચુકયો; તેને મન તો આજે તેણે જુની આખો વડે નવી દુનિઆ નીહાળી; તેને મન તો આજે તેણે કર્તવ્યગીરિના સિખર પર ચઢી મનુષ્યપણાની સઘળી ફરજો અદા કીધી અને છેવટે તેને મનતો આજે તે, પોતે મૃત્યુ લોકમાં છતાં એકાએક પ્રભુપદ પામ્યો!! જે બનાવ બનવાને જેને સ્વપ્નામાં પણ સંભવ નહીં, નહીં ધાર્યું નિહાળવાને જેની દીર્ઘ દૃષ્ટિ નહીં, તેને તે મનમાનતું મળવાથી આવા અવસરે ધોળે દહાડે તારા દેખાય તેમાં શી નવાઇ? આજનો દહાડો જોકે હમણા કામેંદ્ર પ્રધાનને પ્રિય અને પસંદ પડયો પણ અરે કોણ કહી શકશે કે તે બાપડી પ્રેમગૌરીને પીડા કારક થઇ પડશે નહીં?

પ્રેમપુરના દરબાર ગઢને ફરતો કિલ્લો હતો. દરબાર ગઢમાં માત્ર રાજ કુટુંબ અને પ્રધાનમંડલ રહેતું હતું. પ્રેમગૌરીનો પ્રેમબાગ પણ દરબારગઢની અંદરજ હતો. રાણી આગળ પ્રેમગૌરીને વરવાનુંનકી કરી બપોરના બાર વાગતે પ્રધાનજી પોતાને ઘેર પધાર્યા; ત્યાં એકલા બલભદ્રને જોઇને આનંદથી પુછયું.— "બેટા, ગુણસુંદરી

કેમ જણાતા નથી? "તેમના પિયરમાં ગયાછે, શું કંઇ અગત્ય છે બાપા? એકાએક તમે અત્યારે ક્યાંથી? દેખાઓ છો તો આજે કંઇ આ–આ–નં" હજી બલભદ્રનું બોલવું પુરૂં થયું નથી એટલામાં પ્રધાનજીએ તેનો હાથ પકડી વચ્ચે ઉતાવળે બોલવા માંડ્યું.— "જો સાંભળ; સઘળી રાજ્ય સત્તા આપણી છે અને રાજ્ય પણ આપણું જ થશે; આજે ઠીક ઘાટ ઉતાર્યો છે; રાણીએ પણ વચન આપ્યું છે; કોને ખબર છે કાલની? તને પણ વખતે રાજ્ય સુદ્ધાં મળી જાય! બેટા બલભદ્ર ખુશી થા તું. નક્કી સમજ કે હવે પછી રાજ્યનો ખરો માલીક તું છે, પણ તે સઘળું પ્રેમગૌરીને પરણ્યા પછી હો!" "હેં, હેં! કોણ પરણે છે પ્રેમગૌરીને?" બલભદ્રે દુઃખાશ્ચર્યથી પૂછ્યું. "હું હું પરણું છું,– રાણીના રાજીપાથી બેટા!" એટલું બોલીને કામેંદ્ર ખડખડ હસી પડ્યો; પરતું તેનાં નિર્લજ્જ વચનો બલભદ્રના હૃદયમાં ઝેરી બાણ સમાન લાગ્યા. પ્રેમરાયના અપાર સ્નેહથી, પ્રેમગૌરીની ભવિષ્ય ભાવનાથી અને ખરૂં પૂછાવો તો બાપની બુરી ધાનતના બુરા બોલથી બલભદ્ર મહા ક્રોધાતુર થયો. તે થોડી વાર પણ મુંગે મોઢે બેસી શકયો નહીં. તેણે જડપથી પિતાના વિચાર વિરૂદ્ધ સખ્ત શબ્દમાં પ્રૉટેસ્ટ ઉડાવ્યો. "તમારીતો બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ થઇ છે બાપા! છોકરાંને ઘેર છોકારા અને વૈભવમાં કશી મણા નહીં છતાં તમારા આ અસંતોષથી ખચીત તમે સકળ સૃષ્ટિનો ધિક્કાર ખેંચી લેશો. બોત ગઇને થોડી રહી છતાં અરે તમે આ શો ઉત્પાત આદર્યો છે? નફ્ટ થઇને નાચવાથી તમા

રા સફેદ વાળ શરમાશે નહીં શું ? જન્મથીજ અકલનો સાથે આડવૈર જણાવી જીવતર ઝેર કીધું, હવે તો જરા વિચાર રાખો ? પ્રેમગૌરી પ્રાણ આપશે, કપાઇ મરશે, આ દુનિઆમાં હતી નહોતી થશે પણ તમારી સાથે લગ્ન કરી પોતાનો ભવ બગાડશે નહીં. એતો પ્રથમથીજ પ્રેમરાય સાથે વરી ચુકી છે; માટે સઘળી કુથલી જવાદો, અને અનર્થ નહીં આદરવાને મનપર અંકુશ રાખો."

"મુંગો રહે મુરખા જીભ જરા ટુંકી કર; નાદાન, કમુળ, પાજી હવે પતરાજીનો પાર આણ; સઘળું મેં જાણ્યું અને જોયું." કામેંદ્રે ગુસાભરી ધમકીથી બલભદ્રને બોલતો અટકાવ્યો. "પ્રેમલો તે તારો નમાલો ભાઇબંધ કે બીજો ! પ્રેમગૌરી શીંગમાંથી સડી હં ! અકલના બારદાન ! પ્રેમરાયના માનસિક લગ્નમાં તું ખાંતથી ખાંધીઓ થયો હઇશ કાં ? અરે બુડી મર બુડી; ઊદ્ધત છોકરા, તને જરા પણ વિચાર ન પહોંચ્યો ! તું પોતાનું ન સમજી શકયો ? તને પોતાનો ગોળ ચોરી ખાતાં ન આવડયો ? "

બાપના ગુસાવાળા બોલનો જુસ્સો જરા નરમ થયો, એટલે વળી બલભદ્ર ઊતર આપવાની હીંમત ચલાવી.—

" બુઢાપણમાં આ તમારી નઠોર વર્તણુંક તમને નડશે અને તેના માઠા પરિણામ દુઃખદાયક થઇ પડશે. સમજો રે સમજો, દુર્મતિથી તમે દંડાશો અને દુર્ગતિ પામશો. જો શુભ ચહાતા હોતો તોફાની તંત તજો, જૂઠી જકર જવાદો અને દુરાગ્રહથી દુર થાઓ. અરે બિચારી માબાપ વિનાની નિરાધાર બાળાની બાળપણમાંથીજ સુખ—બાજી સંકેલવા ધાર્યું છે કે શું ? જો પવિત્ર પ્રેમગૌરી ને

સંતાપરો તો પ્રથમ હુંજ પોતે તમારો પુત્ર ટળી ને શત્રુ થઇશ." આ સાંભળીને કામેંદ્ર રાતો પીળો થઇ ગયો અને તેના પગની અગ્નિ મસ્તકે પહોંચી. તે મહા કોપથી રખેને ઊંડો ખોપ ખોદે, એવા વિચારથી બલભદ્ર ચિંતાતુર થયો. કામેંદ્ર ક્રોધથી સંતતીપરના કુદરતી સ્નેહને ભુલી ગયો. તેણે બલભદ્ર ઊપર છુટી છરી ફેંકી અને જમીનમાં જોરથી હાથની થાપ મારી તે કુદી પડયો. "કમબખ્ત લે થા હવે તું શત્રુ." કામેંદ્ર ગુસ્સામાં ને ગુસ્સામાં નહીં બોલવાનું બોલતો રાજ મેહેલ તરફ ચાલતો થયો. "સારૂ થનાર કે જીવથી બચ્યો." બલભદ્રે ઝખમી થયેલા જમણાં હાથને પંપાળના ઉદાસ મનથી વળી આગળ બોલવા માંડયું.—પરંતુ જયાં સુધી મારામાં ઓક્સિજન વાયુનો વાસ છે ત્યાં સુધી હું અનર્થને ઊત્તેજન આપીશજ નહીં પ્રિયમિત્ર પ્રેમરાય! ઓ ભાતૃજાયા પ્રેમગૌરી! લ્યો સ્વિકારો આ પ્રાણ તમોને સમપૂર્ણ છે." મિત્ર તરફની પવિત્ર પ્રેમી લાગણીથી બલભદ્ર અત્યાતુર ત્વેપી થયો. થોડી વારે ઝખમી હાથને પાટો વગેરે બાંધી—ઠીકઠાક કરી તે પ્રેમરાયના ઘર તરફ ચાલતો થયો.

આજે કામેંદ્ર પ્રધાને રાણીના કાન ભંભેરી ગહાધંધ મચાવી દીધો. પ્રેમરાય અને પ્રેમગૌરીનો છુપો ભેદ આજે પ્રેમપુરમાં પ્રસિદ્ધ થયો રાણી ક્રોધાગ્નિથી તપીને લાલચોળ થઇ ગઇ. પ્રેમરાયને પકડી મંગાવવાનો હુકમ કીધો, તે સાથે તેના બાપને પણ બોલાવી લાવવાને સિપાઇને ફરમાશ આપી. બલભદ્રે આગળથીજ પ્રેમરાયનો

ત્યાં જઇને તેને સઘળાં વૃતાંતથી વાકેફ કરી ચેતવણી આ: પી હતી. થોડીવાર પછી પ્રેમરાય અને તેનો બાપ દર બારગઢમાં દાખલ થયા. અહીં બલભદ્રનો પ્રથમથીજ આ વી પહોંચ્યો હતો. આજે રાણીનું પણ "આંબે મોરને કલાસે લેખુ જાતે દહાડે કંઇ ન હોય્યું" એ પ્રમાણે થ યું. કોંટનો વળી ઉધારો શો?" "તાપ આવ્યો ને ટ પ મુઓ" એ કેહેવતો પ્રમાણે રાણીએ આ ગોંધળનો જલદીથી નીકાલ કીધો. તેણે પ્રેમરાય તથા તેના પિતા તરફ ક્રોધી નયનો ધુરકાવ્યાં; તેની ગુસ્સાભરી ગર્જનાથી આખું દીવાનખાનું ગાજી ઊઠયું: તેના નાજુક પણ ફક્કડ હાથ પગોએ બેહદ ઊછળવા માંડયું તેની ઝેરી ઝબાન દીએ માની લીધેલા અપરાધોપર કઠોર શબ્દના ગોળી ગોળા ગબડાવી પાડયા. "તારા નાદાન પ્રેમલાએ જે દે વ દેહરાંને તજી હનુમાનજીની છેડતી કીધી છે, તે બુરા ને કાજે! રાજવંશી જનાનાને એબ લગાડવાની કોશીસ કરનાર આ કાળદારીયા પ્રેમરાયને સખ્ત શિક્ષા કરતાં મને કમકમાટી છુટે છે. એ હજુ કાચી બુદ્ધિનો અજ્ઞા ન બાળક છે માટે તે ઉપર નજર રાખી માત્ર ત્રણ વર સ સુધી તેને દેશપાર રહેવાનો હુકમ કરૂં છું. તેને માત્ર આવતી કાલનો એકજ દહાડો પુરમાં રહેવાની પરવાન ગી છે." એટલું બોલી રાણીએ પ્રેમરાય તથા તેના પિ તાને રજા આપી. ત્યાર પછી બલભદ્રને બેહદ ઠપકો આ પ્યો. "સુનતા હૈ સબ પણ કરનેકા મરજી માફક." બલભદ્રે એક કાનથી સાંભળ્યું અને બીજા કાનથી બહા ર કાહાઢયું! થોડો વખત વીત્યા બાદ તે ત્યાંથી ઊઠીને ચુ પચુપ ચાલતો થયો અને પ્રેમરાયને ઘેર જઇ પહોંચ્યો.

પ્રેમરાયના ઘેરમાં આજે મહા કળાહોળ થઇ રહ્યો પુત્રના થનાર વિયોગથી તેની વહાલી માતાએ છાતી ફાટ· રૂદન કરવા માંડયું. અને તેના પિતાની ચસ્મોમાંથી ચોધારાં આંસુઓ ચાલી નીકળ્યાં શાણા પ્રેમરાયે મીઠાં વચનોમાં દીલાસો આપી માતા પિતાને શાંત કીધા. બલ ભદ્રે ઓરડામાં દાખલ થતાંવાર પ્રેમરાયને કોટી કરી અ સચ્ચ કલ્પાંત કરી મુકયું; પછી થોડો વખત બંને જણા એ ગુજરેલી ખટપટની કુથલી કીધા બાદ પ્રેમરાય પ્રેમ ગૌરી પર પત્ર લખવામાં રોકાયો. ધ્રુજતી લેખણથી પત્ર તો પૂરો લખી ક્હાડયો પરંતુ તે ફરી વાંચવાને તેનું મૃ દુ મન મુંજાયું વિરહના શોકથી તેની આગળની હોંશ અત્યા રે નિમકહરામ થઇ, અને થનાર વિયોગની ઉદાસીથી આજે તેનો સર્વ ઉમંગ અંધો થયો. બલભદ્રે પ્રેમરાય ના હાથમાંથી પત્ર ઊચકી લીધો અને નીચે પ્રમાણે મન માં વાંચવું શરૂ કીધું.

"પ્રેમાળ પ્રિય પ્રેમગૌરી! એમાં મારો એકે ઇલા જ રહ્યો નથી. હું જાણું છું કે તું વાંચીનેજ બેભાન થ ઇશ. થનાર વિયોગના મુળમાંજ આપણું કાળચક્ર આજે ક્રોધથી કૃતઘ્ન થયું છે, માટે કાયર થઇ તેમાં તું અફ ળાઇ મરીશ નહીં. આપણી કઠણાંઇને લીધે છુપા ભેદનું શરૂ કીધેલું ચણતર આજે પાયામાંથીજ પડી ભાગ્યું છે, પણ તેથી તું બહાવરી બનીશ નહીં. બળભદ્રના બુઢા બાપ સાથે તારા લગ્ન કરવાનો આજે રાણીનો બુરો બે ત જણાઇ આવ્યો છે; મારૂં તો થનાર થઇ ચુકયું પ ણ અરે પ્રિય કોણ જાણે હવે તારૂં શું થશે! મારી અ

ને તારી લાગણીને લીધે બલભદ્રે ધિક્કાર યુક્ત કર્મથી વેગળા રહેવાને સખ્ત શબ્દમાં શિખામણ આપવા જતાં બાપપણું બુડાડી કામેંદ્રે ક્રોધથી શત્રુ રૂપે છુરી કરી ફેંકી જેથી આજે બલભદ્ર ઝખમી થયો છે. કામેદ્રે રાણી પાસે કદાચ એકની અનેક વાત છરી હશે, પણ પરિણામે રાણીએ મને ત્રણ વરસ દેશપાર રેહવાની સખ્ત શિક્ષા કરી છે, પ્યારી! પરમ દહાડે પરોઢીયામાં હું પરદેશ જઇશ. ઇચ્છું છું, ઓ. માયાળુ! માત્ર તારો એકજ વખત મેળાપ પછી શાંતિ! લી૦ તારો પ્રેમી હું પ્રેમ." બલભદ્ર પાસેથી પત્ર લઇને પ્રેમરાયે પડબીડીયામાં બીડી પોતાના વિશ્વાસુ નોકર સાથે પ્રેમબાગમાં પ્રેમગૌરીને મોકલાવી આપ્યો અને સાંજના સાડાપાંચ વાગતાં પછી બંને મિત્રો બહાર ફરવા નીકળ્યા.

પરમ દહાડે પ્રેમરાયનો વિયોગ થનાર છે, એવી જો પ્રેમગૌરિને પ્રથમથી ખબર હતે તો તે બિચારી આજે બાગમાં ફરતી ફરતી પરમ દહાડાના પેહેલા પહોરમાં વરવાનો નિશ્ચય કરતજ નહીં! જે દહાડો પ્રેમગૌરીએ મંગળ માની મુકયો, તેજ દહાડો અરે તે બાપડીને દુ:ખ દાયક થઇ પડયો. વહાલા વાંચનાર આપયાદ કરો-(પ્રેમ રાયનો પત્ર પહોંચ્યા પછી તે વાંચીનેજ પ્રેમગૌરી બેભાન થઇ ગઇ અને ગુણસુંદરીએ તેની સારવાર લીધી. થોડો વખત ગયા પછી ભારે ગુસામાં રાણી ત્યાં દાખલ થઇ અને પ્રેમગૌરીને લેઇ ચાલતી થઇ.) આ સર્વે આપ વાંચી ગયા છો. પ્રેમગૌરીએ ભોંયતલીએના દીવાનખાનામાં ફેંકી દીધેલો પત્ર ગુણસુંદરી પાછો ત્યાં લેવા આ

વી અને પત્ર વાંચીને તે મહા ખેદ પામી. પ્રેમરાય અને બલભદ્ર ફરતા ફરતા કેટલાક મિત્રોનો મેળાપ કીધા પછી તેઓ બંને બલભદ્રને ઘેર આવ્યા. પ્રેમરાયને ઘેરમાં બેસાડી ગુણસુંદરીના શોધને માટે બલભદ્ર પ્રેમગૌરીના મંદારમાં ગયો અને ત્યાંથી ગુણસુંદરીને લેઇને તે થોડા વખતમાં પાછો આવ્યો. ગુણસુંદરી પ્રેમરાયને જોઇને અત્યાનંદ પામી અને પાંપણે પ્રેમના પાણી આણી હર્ષથી તેના ઓવારણા લીધા.—"પ્રેમગૌરીનો મેળાપ કેમ અને ક્યારે કરવો?" આ સવાલનું નિરાકરણ કરી પ્રેમરાય મોડી રાતના પોતાને ઘેર ગયો.

બીજું તો રહ્યું પણ અરે પ્રેમગૌરીનું શું થયું હશે? વાહાલા વાંચનાર! તે તરફ વળવાની હવે તમારી લલુતા હોય તો એકાગ્ર ચિતે આગળ વાંચવું શરૂ કરો! પ્રેમબાગમાંથી લઇ જઇ રાણીએ પ્રેમગૌરીને પોતાની બેઠકમાં બેસાડી. મોટી મોટી આશાઓ આપી—ફોસલાવી પટાવી પ્રધાન સાથે લગ્ન કરવાની ખુશી ઉત્પન્ન કરવા સારૂ રાણીએ અનેક ઉપાયો યોજ્યા પણ તે સઘળું ફોકટ ગયું! પ્રેમગૌરીની–ના–બોલેલી જીભ ફરી–હા–ઊપરવાને અસમર્થ જણાઇ આવવાથી "ખાલી ફોફાં ખાંડવા શા અર્થના?" એમ સમજી રાણીએ હાલ તરત સઘળી ચોવટ માંડીવાલી. ભોજન કરવાના સમયની સૂચના થવાથી પ્રેમગૌરીને ભોજન ગૃહમાં લઇ જઇ અન્ન આરોગવા સારૂ રાણીએ અત્યાગ્રહથી પોતાની પાસે બેસાડી. "મને શરીરે ચેન નથી, અને જમવાની કંઇ રૂચી નથી." એટલું બોલીને પ્રેમગૌરી પાટલેથી ઊઠી નીક

ળી. પોતે જમી રહ્યા પછી રાણીએ પ્રેમગૌરીની દાસીને એકાંતમાં બોલાવી પ્રેગૌમરીની ચોકસી રાખવા સખ્ત શબ્દથી ભલામણ કરી પછી રાતના આગીયારવાગતે દાસીને તથા પ્રેમગૌરીને ઊંઘવા જવાની આજ્ઞા આપી આજે પ્રેમગૌરીએ અન્ન પાણી તો તજયું પરંતુ તે સાથે નિંદ્રાનો પણ ત્યાગ કર્યો. તેણે પોતાના પ્રેમબાગના બંગલામાં જઇને તુરત ધુસકે ધુસકે રડવા માંડયું. તેની ડાહી દાસીએ ધીરજ આપી તેને સજયા ઊપર સુવાડી પણ ઊંઘ આવે નહીં; પલંગપર તે અહીં તહીં લોટવા લાગી અને નિસાસા સાથે બહુ બગાસા ખાવા મંડી પ્રેમગૌરીને પાછલી રાત્રીએ નહીં સરખી જરા જોખ આવી તો ખરી પરંતુ કાચી નિંદ્રામાં બિચારી સ્વપ્ન-સ્વાધીન થઇ પડી. ઘડીમાં તે પ્રેમરાયને પ્યારથી ચુંબન લીધા સરખું કરી હાસ્યમાં કલોલ કરે અને ઘડીમાં વિખુટા પડવાની કલ્પના કરી અતી કલ્પાંત કરી મૂકે! ઘડીમાં તે પોતાની સાવકી માતાને શ્રાપ આપે અને ઘડીમાં પાપી પ્રધાનનું પીટણું પોકારે! આવી દુઃખદાયક સ્થિતિમાં તેણે આજની અંધારી રાત પૂરી કીધી. બીજે દહાડે સવારમાં ગુણસુંદરીએ અહીં પ્રેમગૌરી પાસે આવી કહ્યું કે "જરૂર આજે રાતના અહીં તને પ્રેમરાય મળવા આવશે." "હું બેહેન, ખચીત!! મળો, માત્ર તમે આજનાજ પરણો છો પ્રિયતમ!" પ્રેમગૌરી ધીમે સાદે બોલતાં મહાં કષ્ટ પામી.

સ્થળ પ્રેમરાયનું ઘર અને પછીથી પ્રેમ ગૌરીના પ્રેમબાગ.

પ્રિય વાંચનાર ! આજે દુખીયારી પ્રેમગૌરીની ભેટ લઇ આવતી કાલે તો પ્રેમરાયને પરદેશ સીધાવવાનું છે. જ્યારે મરઘાની પ્રથમ ગર્જના શુચવતો હતી કે સકળ સૃષ્ટીના નિશાના અમલનો હજુ તો એક પ્રહર બાકી છે; નિત નિત જન્મ પામતી રજનીની પાછલી જીંદગીના ચાર થી પાંચ ટકોરા થયા નહોતા, ત્યારનો આ પ્રેમતપેશ્વરી પોતાના ઘેરની પરશાળમાં આમથી તેમ ફરે છે. જુઓ, માત્ર એકજ દીવસમાં તેની કાંતિમયી કાયા કરમાઇ ગઇ. તેની નરમાસ ભરેલી પણ લાલચોળ આંખો કહી બતાવે છે કે તે પોતે તર્ક વિતર્કથી આજની વેરણ રાતમાં નિંદ્રા દેવીને મુદલ નમસ્કાર કરવા પામ્યો નથી. પ્રેમરાય દુઃખ દાવાનળથી હૃદય ભેદક ઊંડા નિસાસા નાખે છે, એ પરથીજ સમજો કે તેને વિચાર વાયુનો બુરો રોગ લાગુ પડયો છે. તેના શુષ્ક ગાલ પર પડેલા ડાઘ, ઊંઘમાં મુખથી ગળેલી લાળના ન હોય, પણ સંતાપથી ચક્ષુ વાટે વહેલાં રૂધિરના છે. પ્રેમરાયે આશરે દોહોડ કલાક મનોવિકારમાં મચ્યાં રહી એમને એમ ફર્યા કીધું અને પછી પરશાળની પાયરી પર બેઠો. તેનું અંતઃકરણ આક્રંદ કરવા લાગ્યું અને વળી શ્વાસોશ્વાસ ચાલુ થયો થોડો વખત સ્તબ્ધ રહ્યા પછી બંને હાથે જાણે તે વિરહ દુઃખ માળાના મણિકા ફેરવતો હોય એવા ચેનચાળા કરવા લા

ગયો. અનુભવેંદ્રિથી તેની નજર સામે પ્રેમગૌરી તરી ની કળી. ભ્રમનામાં પ્રેમગૌરીને જોવો ભેટવા જાય છે તેવોજ પાયરીની એકાદ પગથી ચુકી જવાથી આ પ્રેમઘેલો પ્રેમ રાય છેક નીચે ગબડી પડયો. શુદ્ધીમાં પણ પ્રેમના ઊભ રાથી વાચાનિગ્રહને તેની જોરાવર જીભ વારંવાર સતાવ તી હતી, એટલાજ માટે કદાચ બેશુદ્ધપણામાં તેણે જી ભને બે દાંતથી કચરી નાખી હશે કે કોણ જાણે! પરંતુ તેના મ્હોમાં લોહી લોહાણ થઈ રહ્યું. ઊંધે ઘુટણીએ મુંડીમેળે પડવાથી તેના ડાબા પગમાં રગત્રગ થઇ અને કપાળમાં બે ત્રણ ગડા (ઢીમણા) ઉઠી આવ્યાં પ્રેમરાય પડયો તે વખતનો ધબકારો સાંભળીને તેનાં માબાપ દો ડી આવ્યાં. બાપે તેને બેઠો કીધો અને માતા પોતાન છાલના છેડા વડે તેનું લોહી વાળું મૂખડું લુછી નાંખી આશિર્વાદ આપતાં બિચારી ગળગળી થઇ ગઇ. પિતાશ્રી એ સુબોધ વચનો કહ્યા પછી તેઓ સર્વે ઉપરના દીવાન ખાનામાં ગયા. દાતણ પાણી કરી ચા પીધા પછી પ્રે મરાયને આવતી કાલે વળાવવા માટે સર્વ તૈયારી ચાલ વા માંડી સામાન–સુમાન બાંધવો તથા કુટુંબ મિત્રો મ ળવા આવે તેની સાથે વાતચીત કરવી, વગેરે બાબતોથી પરવારી આશરે બપોરના બે વાગ્યા પછી પ્રેમરાય પોતા ના ખાનગી ઓરડામાં બળભદ્રની રાહ જોતો એક ખુરશી ઉપર બેઠો વિચારમાં ને વિચારમાં પોણોએક કલાક વિ-ત્યા બાદ ' અરે હજુ બળભદ્રતો આવ્યો નહીં, ચલ જીવ હજી ઘણું કામ છે; સાથે લેવાના પુસ્તકો બાંધી લઉ એટલામાં તો તે આવશે " આટલું મુંગે મ્હોડે બરબડી

ને, પાસેના ટેબલ પર પડેલાં પુસ્તકો તરફ નજર ફેરવી પ્રેમરાય ઊભો થયો. પુસ્તકો તપાસતાં ટેબલપરથી તેણે એક કાગળ ઊચક્યો, તે પુરો વાંચ્યો કે ન વાંચ્યો તે પ્રભુ જાણે ! પરંતુ તે પાછો ટેબલપર મુકીનેજ ભોંય તલીયે સીધો સૂઇ ગયો. વહાલા વાંચનાર ! વળી બાપડાની વિપરીત દશા થઈ. સમજી ન શકાય એવું તે કાલું બોબડું બોલવા લાગ્યો. તેના લાલચોળ ડોળાઓ સ્થિર બયાનક ભાસવા માંડયા. તે બેભાન અવસ્થામાં હાથ પગ ઉછાળતો અને માથું પછાડતો પીડાની પથારીમાં સુતો છે એટલામાં બળભદ્ર ત્યાં દાખલ થયો. બળભદ્રે દીલાસો આપી સાવધ કીધા પછી પ્રેમરાયને તેના પિતાએ જોડના ઓરડામાં બોલાવી લીધો. “ અરે વળી બૈરાંઓ ગરબા ગાય એવા રાગનું આ શું ! બળભદ્રે પેલો પત્ર હાથમાં લઇને અચરતીથી સ્થિર હોઠે વાંચવા માંડયું.——

સ્થિર કરીને કોઇ આ ઠામ, રે નથી રેહેવાનું એ રાગ

સ્નેહ સજીને ચતુર સુજાણ, રે સુખ છે સાનું ?
છે સ્નેહીને સહુ સ્થાન, સંકટ સેવાનું.

સુખ વૈભવ સંસાર તજીને, કેક થયા વેરાગી રે;
રખડયા રાય લંગોટ સજીને, રાજપાટ સૌ ત્યાગી— સંકટ
શત્રુવટ સઘળાની સાથે, જીવ ન રહેશે સંકોરી રે;
કદાચ ગરદન કાપે હાથે, પ્રેમ પાશ છે ઝેરી.—સંકટ
દુઃખ દાયક વનવાસ વેઠશે, મોત માગશે મ્હોંથી રે;
પ્રેમ વિજોગી વલખી મરશે, નિજ પ્રેમીને શોધી.—સંકટ
સુખ સ્વપ્નમાં જરા ન મળશે, ટળશે નિદ્રા શાંતિ રે;

તર્ક વિતર્કથી કાયા ઝળશે, ભીતર ભેદે ભ્રાંતિ,—સંકટ
મોટી મુજવણ છોટી વાતે, ખોટી ખ્યાતી ઝુંટીરે;
હણે હિત પોતાનું હાથે, પીડે પીંડ પનોતી.—સંકટ
છે સ્નેહીને સહુ સ્થાન, સંકટ સે'વાનું;
સ્નેહ સજીને ચતુર સુજાણ, રે સુખ છે શાનું?

પત્ર પુરો વાંચી રહ્યા પછી " બેશક આ કવિતા વાચીનેજ પ્રેમરાય કષ્ટ પામ્યો હશે. પ્રેમરાયને ઘેલછા પમાડનાર આ પત્રજ હોવો જોઇએ. " એવો કંઇ બળભદ્ર વિચાર કરેછે, એટલામાં પ્રેમરાયની બેહેન દુર્ગાગૌરી ઓરડામાં દાખલ થઇ હાંફળી ફાંફળી ચારે ખુણામાં સરવે શોધી વળી અને ટેબલ પરના સઘળાં પુસ્તકો ઉથલાવી જોયા પછી બળભદ્ર તરફ નજર કરી " હા, એજ ભાઇ તે આપો ! કાલે મારી એક બેહેનપણી અહીં વીસરી ગઇ હતી. જો પ્રેમરાય વાંચશે તો તેની ઉશ્કેરાયલી લાગણી કદાચ તેને દુઃખ આપશે વધારે. " એમ બોલીને બલભદ્રના હાથમાંથી તે પત્ર લઇને દુર્ગાગૌરી ચાલતી થઇ. થોડી વારે પ્રેમરાય આવ્યા પછી બંને મિત્રોએ વાતચીતમાં ઘણો વખત ગુજાર્યો. છેલે બલભદ્રે કહ્યું, —" પ્રેમગૌરી આજે આઠ વાગતાની અંદર જમીને પોતાના બંગલામાં તારી રાહ જોતી બેસશે અને સાડા સાતતો થઇ ગયા; માટે તુ જલદી જમી લે, એટલે માતા પિતાની રજા લઇને આપણે જઇએ " પ્રેમરાય જમવા ઉઠયો અને બળભદ્ર ત્યાં એકલો બેસી રહ્યો. પ્રેમરાયે જમી રહ્યા પછી " મારા મિત્રોને ત્યાં મળવા જાઊ છું તે મોડો આવીશ " એવા બહાનાથી માતા પાસે રજા માગીને ત

થા બલભદ્ર પ્રેમગૌરીના મેહેલ તરફ ચાલતા થયા.

પ્રેમરાયને છુપે રસ્તેથી પ્રેમબાગમાં દાખલ કરીને બલભદ્ર પોતાને ઘેર ગયો. પ્રેમગૌરી રાહ જોતી અગાશીમાં ઊભી હતી. પ્રેમરાય ભોંયતળીઆના દીવાનખાનામાંથી ઊપરને દાદરે ચઢવા મંડ્યો પરંતુ તેની એક એક પગથી ચઢવી તેને મહા પીડાકારક થઇ પડી “આ મેળાપ આનંદનો નહીં થણ આપદાનો—અરે તેને અને મને મહા દુઃખદાયક થઇ પડશે.” એવા વિચારમાં તે મહા મુશ્કેલીથી ઉપર જઈ પહોંચ્યો. પ્રેમગૌરીએ થોડી વાર તો એકી નજરે રોઝની માફક તેના સામું જોયાં કીધું અને પછીથી એકદમ તેને ભેટી પડી. આ વખતે તેની મુખમુદ્રા દયા ઉપજાવનાર થઇ પડી, માથાના વાળ છુટા વિખરાઇ ગયા અને તેના ગાલની લાલી અશ્રુ ધારાથી છવાઇ રહી. પ્રેમગૌરીનું વીલું મુખડું નીહાલીને પ્રેમરાયની મનોર્મિઓએ માઝા મુકી. તેની પ્રેમાતુર લાગણીઓએ સાન ભાન સઘળું ભુલાવ્યું. તેઓની આ ભેટ વિચિત્ર અરે હા, મડાંગાંઠ થઇ પડી. તેઓ બંને મનથી તો બંધાયા હતા પરંતુ આજે તનથી મજબુત ઝકડાયા. આ પ્રેમી જોડું ચાર પગે સ્થિર ઉભા રહેવાને હમણા અશક્ત થયું. અરે તેઓ બંને મુર્છાથી ધબ દઇને પછડાઇ પડયા, પરંતુ પ્રેમ પરિબળથી છુટા થઇ શકયા નહીં. પ્રેમગૌરીની દાસી આ બનાવ જોઇને પ્રથમ તો ચકિત થઇને ગાભરી બની ગઇ પરંતુ પછીથી હીમત રાખી આ પ્રેમાતુજીવી જોડની સારવાર કરવા લાગી. થોડી વારે એકાએક ઝબકીને પ્રેમરાય શુદ્ધિમાં આવ્યો; “અરે આ

મેં શું આદર્યું છે ! હું આ શું જોઉં છું ! પ્યારી તારી આ શી દુર્ગતિ ! ઉઠ, ધીર ધર; જીવતાં હઇશું તો કો ઈ પણ દહાડે આપણી ઇચ્છા સફળ થશે, વખત પોતા નું કામ કર્યા જાય છે. કદાચ મનની મનમાં રહેશે તો પરિતાપથી આપણી અવગતિ પણ થાય. તું શાહાણી છતાં સંતાપ પામી સંતાપે છે કાં ?" પ્રેમરાયે બોલ તાં બોલતાં ચુંબન લઇને પ્રેમગૌરીના ગાલપરથી ઉષ્ણ આંસુડાં ચુસી લીધાં અને તેનાથી છુટો થયો. "આજે સવારનાં તમે સીધાવશો ? હા, હું સાથે આવીશ નાથ." એટલું બોલીને પ્રેમગૌરી પાછી પ્રેમરાયને વળગી પડી. કેટલોક ઉપદેશ આપીને પ્રેમરાયે પ્રેમગૌરીના મનનું સમા ધાન કર્યા પછી તેઓ બંને નિસ્પૃહી વાતચીત કરવામાં લાગી રહ્યાં. પ્રેમરાયે પરદેશમાં શી રીતે રહેવું અને પ્રે મગૌરીએ અહીં શી રીતે દીવસો ગુજારવા વગેરે બાબ તો વિશે પરસ્પર સલાહ આપતાં લેતાં પાછલી રાતના પાંચથી સાડાપાંચ વાગવા આવ્યા. હવે ઘેર જવાની કાળ જી થવાથી પ્રેમરાય બોલ્યો. —" પ્રિયા, તું સદા સુખી રહે; હવે વખત થયો માટે હું જાઉં છું.

પ્રેમગૌરી.—(તેને વળગી પડીને મારૂં એટલું પ ણ સાંભળશો નહીં કે ? હજુ વહાણું વહાવાને ઘણો વ ખત છે; આ શબ્દ પ્રભાત કાળમાં ગાનારા ચંડોળ પ– ક્ષીનો નહીં પણ બુલબુલ પક્ષીનો છે, માટે કશી ભીતિ જેવું નથી.

પ્રેમરાય.—નહીં; પ્રિયે, તે ચંડોળ પક્ષીજ બોલે છે ? સખે, જો દીશા કેવી ઊજળી દેખાય છે તે ? સૂર્યનો

કોમળ પ્રકાશ સુદ્ધાં પૂર્વ દીશાના વાદળામાં ઝલકવા લાગ્યો અને તારાઓનું તેજ ઝાંખુ ઝપટ થયું; તને તજીને જવું મને મુદલ ગમતું નથી. મારા એકેક પગ સો મણ વજનના થયા છે, તેથી તે મારાથી ઉપાડી શકાતા નથી પરંતુ કરૂં શું ? ઇલાજ નહીં; મારે જવુંજ જોઇએ. પ્રાણવલ્લભે, છોડ છોડ હવે મને ! હું જીવતો રહુ એવી જો તારી ઇચ્છા હોય તો મને છોડ ! (પ્રેમગૌરીએ તેના ખભા ઊપર માથું ટેકાવીને રડવા માંડયું.) જીવલગે એવો કેમ વારૂ દુરાગ્રહ ધરે છે ? સુજ્ઞ થા. (રૂમાલથી પ્રેમગૌરીની આંખો લુછીને) માત્ર થોડા દીવસ ધીરધર ! આ દીવસોનો નાશ થઇ, જો ઇશ્વર કરશે તો જલદીથી સુખના દીવસો સાંપડશે ! જવા દે જવા, હવે મને ! પ્રાણ સખે ! વિલાપ ન કર થોડાજ દીવસમાં હુ તને પાછો મળી શકીશ ! હું છોડ જોઊં !!

પ્રેમગૌરી.—પ્રાણનાથ, નહીં રે નહીં ! મારાથી આપને છોડી શકાશે નહીં ! સ્વામી, આપ વિના મને અકેક પળ અકેક વરસ પ્રમાણે થઇ પડશે. આ દીન દાસીનો અંગિકાર કર્યા પછી તેની સંભાળ રાખવી આપના હાથમાં છે; આપ વિના હું નીરાધાર પણ અરે આપ પરદેશમાં કોણ જાણે કેવી હાલતમાં હશો ! ઓ પ્રભુ, એને હવે તારે સ્વાધિન કરૂં છું, તેના સંકટ અને સંતાપને દુર કરજે ! (પ્રેમરાયના ગળામાંથી હાથ છોડી ને) પ્રાણના—આ—આ—થ, હવે મ—અ—ને—એમનોં—ઓ—ધારી મુકી આ—આ—પ—જ—અ—શો—ના ?

પ્રેમરાય—એવો દુઃખદાયક સબ્દ પ્રહાર ન કર પ્રિયા, મને તે બાણુ સમાન વાગે છે. તારૂં દુઃખ જોઇને મારૂં દીલ અધિક દુખાય છે! પણ શું કરૂં અત્યારે હર ઉપાય હારી ચુક્યો છું! (ગભરાઇને) જો જો, હવે તો છેક સવાર થયું! પ્રાણવલ્લભા, જો વારૂ; રડી રડીને તારા નેત્ર કેવાં સુઝી ગયાં? હવે રડવું આટોપ, અને મને રજા આપ; અરે માત્ર "જા" એટલુંજ મૂખથી ઉચાર!

પ્રેમગૌરી—મને બીજા હજારો શબ્દો બોલવાનું કહો, પણ "જા" એ શબ્દ બોલવાનું ન કહો, ન કહો! પ્રાણેશ્વરા, આ પાપિણી પ્રેમગૌરી બળીને ભસ્મ થાઓ કારણ તે આપને દુઃખ સમુદ્રમાં ડુબાડનાર થઇ પડી છે! અત્યારે હું આપના સર્વ સુખની શત્રુ થઇ છું, એટલાજ માટે મારો ધાત કરીને જાઓ! આપને હસ્તે મોત થવાથી હું સ્વર્ગમાં આનંદ પામીશ!

પ્રેમરાય—હાય હાય! પ્રિયે, કેટલું નિષ્ઠુર આ ભાષણ? આ ભાષણ ખેદરૂપ ખડકો સાથે અથડાઇને મારા ચિત સાગરનું ધૈર્ય નાવિકા નષ્ટ પામવાનો સંભવ છે! પણ તું શાહાણી છતાં અરે તેની બિલકુલ કાળજી કાં કરતી નથી? વ્હાલી, માત્ર હવે મને જવાદે અહીંથી!

પ્રેમગૌરી—(મોટેથી રડીને) સ્વામિરાજ, હવે મારો અને આપનો મેળાપ કોણુ જાણે કયારે થશે! આપના વિના મને ક્ષણ માત્ર ચેન પડશેજ નહીં! અરે ઇશ્વર. સંભાળ તું તેને! અહો દીનબંધુ! સૌભાગ્ય રાખ તારી દીન કન્યાનું!

પ્રેમરાય—અરે " જા " એમતો તું કહીશજ નહીં.—રાજીપાથી રજા આપીશજ નહીં, પરંતુ મારે જવું જોઇએ ! વિયોગ દુઃખનો અંત હું ગયા પછી ઇશ્વર લાવશે. !

ચુંબન લઇ મહા કષ્ટથી પ્રેમગૌરીને તજીને પ્રેમ રાય ચાલતો થયો. પ્રેમગૌરી મૂર્છા ખાઇ ઢળી પડી અને બેભાનપણામાં બકવા લાગી " ગયા રે, પ્રાણનાથ ગયા ! અંસ્ત થયો. રે મારો પ્રેમ શશી અસ્ત થયો ! ગુમાવ્યો રે મારૂં સતેજત્વ કાયમ રાખનાર ચંદ્ર મેં ગુમાવ્યો ! ઇશ્વરે આપ્યો ને ઇશ્વરે પાછો લીધો ! પ્યારા હવે આ દોહીલા દહાડા શી રીતે કહાડવા ? મારો પ્રભુજ વાંકો-થયો, તો હવે પ્રાણ રાખીને કરવું શું ?
આ અલંકાર પણ શા માટે જોઇએ ? પોતાનો (અમૂલ્ય મોતીનો હાર તોડીને ફંકી દેછે અને જરા શુદ્ધિમાં આવી ને) ઓ દાસી !

દાસી—બાઇ સાહેબ, પણ આ શું ?

પ્રેમગૌરી—ગયા રે ગયા, પ્રાણનાથ ગયા ! મારૂં ખરૂં ભુષણ દુર થયું ! ગયો રે ગયો મારો પ્રાણ ગયો ! પ્રાણનાથ, પ્રાણ સખા, પ્રાણ પ્યારા, મનમોહના. જીવનહાર, અરે આપનું ત્યાં શુ થશે ? આપના દીવસો કેમ જશે ? ઓયરે, આ શો અવસર !

પ્રિય વાંચનાર ! બિચારી પ્રેમગૌરી વળી બેભાન થઇ ગઇ. અરે આ વખતે તો તે બોલતી પણ બંધ થઇ. "પ્રેમે પ્રેમાંનું પડશે પ્રાણ" એ પ્રમાણે આજે આપણે નજરો નજર નીહાળીએ છીએ. દાસી પ્રેમગૌરીની પા

સે બેસીને ધીમો પવાન ઢાળતા ધીર વચન આપવા લાગી. "બાઈ સાહેબ, આમ બાહાવરાં બનવું એ તમારાં ચતુરા ઇને ન છાજે. હાથે કરીને મોત માગી લેનારા માણસો ઇશ્વરની કૃપાથી પતીત થઇ દુર્ગતિ પામે છે, એ તમે સમજતા નથી શું? પ્રભુ પ્રભુ કરો, એનાએ પ્રેમરાય, પાછા તમોને મળશે અને પછી સર્વ દુઃખ વિસારીને અધિક આનંદ પામશો. ભાવિ બળવાન છે એમ માનીને હાલ અંતઃકરણ કઠણ રાખવું જોઇએ. ઉઠો. બાપુ એમ નકરીએ મુર્ખ રાજ માતાને જો જાણ થશે તો વળી ફજેત ફાળકામાં ફસાઇને અસહ્ય સોસવું પડશે." દાશી હજી બોલતી બંધ થઇ નથી એટલામાં અહીં ગુણસુંદરી આવી; તણે પ્રેમગૌરીને સાવધ કીધી. જુક્તિથી વાતચીત કરીને ગુણસુંદરી પ્રેમગૌરીને શાંત કરી પછાથી ઘણીવારે પોતાને ઘેર ગઈ હશે.

અહો વાંચનાર પ્રેમરાય બાપડો પ્રેમગૌરીના મંદીરમાંથી નીકળીને ઠોકર ખાતો લથડતો બળભદ્રના ઘેર ભણી ચાલતો થયો, તેની આંખોએ અંધારા આવી ગયાં અને માથું ફરવા લાગ્યું બલભદ્રને ત્યાં બારણામાંજ તે બાપડો ઘુમરી ખાઇને પછડાઇ પડયો. બલભદ્રે તેને કોટી કરી અને પોતાની પાસે બેસાડી ધીરજ આપ્યા પછી પ્રેમબાગમાં પ્રેમગૌરીને દીલાસો આપવા માટે ગુણસુંદરીને તાકીદથી મોકલી આપી. થોડી વાર પછી પ્રેમરાય, બલભદ્રને સાથે લઇ પોતાને ઘેર ગયો. તેના માબાપ તેના વિશે ચિંતા કરે છે, પ્રેમરાયને માટે સઘળી તૈયારી થઇ ચુકી છે અને સગાં સંબંધી તથા મિત્ર મંડળ તેને વળાવવાને આવી ઉભાં છે, એવે અવસરે ત્યાં પ્રેમરાય અને બ-

બલભદ્ર જઈ પહોંચ્યા. પ્રેમપુરથી આશરે અઠાવીશ કોશને અંતરે આવેલા વ્યથામતિ નામના નગરમાં પ્રેમરાયના બાપની પેઢી (દુકાન) ચાલતી હતી; ત્યાં પ્રેમરાયને મોકલવાનું આગલે દહાડે નકી કરી મુકયું હતું. બાંધી મુકેલો સર સમાન ઘોડા ઊપર નંખાવ્યો અને પ્રેમરાયની માતાએ પ્રેમરાયને રક્ષા કરી. માતા પિતા, કુટુંબ કબીલો અને તમામ મિત્ર મંડલ પ્રેમપુરના છેક શીમાડા સુધી પ્રેમરાયને વળાવવા ગયું; ત્યાં પ્રેમરાયે સર્વને પાછા વળવાની ગદગદ કંઠે અરજ કીધી. કુટુંબ આખું કલ્પાંત કરવા લાગ્યું અને મિત્રોની આંખોમાં ઝળઝળીઆં આવી ગયાં. પ્રેમરાયની માતા ધુસકે ધુસકે રડવા મંડી અને તેનો સમજુ બાપ માત્ર એક બોલ બોલવાને પણ અશક્ત થયો. જોકે આ બનાવ પ્રેમરાયથી સોસી શકાયો નહીં, પરંતુ તે સમજ્યો કે.—જો હું હિંમત હારી જઈશ તો સર્વને વધારે લાગી આવશે. બલભદ્ર બાપડો પ્રેમરાયનો હાથ ઝાલીને તેના છેવટના શબ્દો સાંભળવાને અધીરો થઈ આસ્તે રહી બોલ્યો.—“ ભાઇ તું તારા પ્રાણને સંતાપીશ નહી. મહીનો પંદર દહાડે લાગ જોઇને હું તારી ભેટ લેતો રહીશ. પ્રેમગૌરીની કશી ચિંતા કરીશ નહી.” “અરે તેને દીલાસો આપી વ્યથા વિસરાવજે” એટલું બોલતા પ્રેમરાયથી રડી જવાયું. પાએક કલાક પછી સર્વ પાસેથી રજા લઇને તથા પોતાના માતા પિતાને પગે લાગી પ્રેમરાય તથા તેના ચાકરે વ્યથાવતિ નગરીનો રસ્તો લીધો. જયાં સુધી પ્રેમરાય દૃષ્ટિએ દેખાયો ત્યાં સુધી સર્વ, તેના તરફ નજર ફેંકતા તે

સ્થળનેજ સ્તબ્ધ ઊભા રહ્યા અને પછીથી શેહેર ભણી વળી નિકળ્યા. પ્રેમરાયના વૃદ્ધ માતા પિતાએ આજે અ શ્રુરૂપ રૂધિરની સંતાપરૂપ સરિતામાં સ્નાન કર્યું ! અરેરે કોણ કેહેશે નહીં આથી મોત ભલું ? !

સ્થળ વ્યથાવતિ નગરીનું અઘોર અરંણ્ય.

વ્હાલા વાંચનાર ! આ રંગીલી ભૂમીપર કુદરતી લીલા નીહાળો અને આનંદ પામો ! વિચિત્ર પ્રકારના રંગ બે રંગી, આ અસંખ્ય વૃક્ષો--આહાહા તેમાંના કેટલાક તો ગગન ચુંબન કરી રહ્યા છે. શોક રૂપ શરદ ઋતુ—અરે હા, પાનખર ઋતુ હવે પલાયન થવાથી વસંતના વહાલ માં તેઓ બેહદ ખીલી નીકળ્યાં છે. જુઓ આ તેઓ ની વાંકીચુંકી ડાલીઓ પરસ્પર કેવી કોટી કરી રહી છે? ખરી ખુબી તો એજ છે કે તેઓનાં આ અગણિત પં ચરંગી પાંદડાંઓની ઘટાએ, સૂર્યના સુવર્ણ રૂપ પ્રકાશને હરી લેવાથી મધ્યાન કાળ છતાં સાયંકાળનો પ્રાદુર્ભાવ ન જરે પડે છે. ગમે તો પોતાની દીર્ઘ દૃષ્ટિ પડે અને ચાહે તો સૂક્ષ્મ દર્શક યંત્ર વડે હું નથી ધારતા કે કોઇ પણ માણસ આ અઘોર અરણ્યને આરપાર વીંધી શકે ! વારૂ એ તો ઠીક, પણ આ આમ્રવૃક્ષના મૃદુ પાંદડાંનું આપણે અવલોકન કરીશું કે આ નાના પ્રકારના પુષ્પોની સુંદર તા નીરખીશું ? આ આશોપાલ્લવના રક્ત પલ્લવનું લાલિ ત્ય નીહાળીશું કે આ બોરસલીના ફુલોની સુગંધ લઇશું?

અહો આ ચંદન વૃક્ષપર બેઠેલા—સુંદર પીંછાવાલા અને ચિત્તાકર્ષક શબ્દવાળા મયુરોની લાવણ્યતા જોઇશું કે આ શાલ્વ વૃક્ષપર બેઠેલી મનને રંજન કરનાર–સુંદર સ્વરવાળી મદનસારિકાની મધુર વાણી શ્રવણ કરીશું ! આ પ્રીતિ યુક્ત ચક્રવાક પક્ષીના સજોડાને જોઇને આનંદ પામીશું કે આ માલતીના પુષ્પમાં લીન થયેલા મહાવેગવાન મધુકરની ચપળતામાં ચિત્ત રાખીશું ? આ ઇંદ્રનીલ મણિના સૌંદર્યને જેણે હરણ કીધું છે એવા નીલા ઘાસના કુંપળોની કોમળતા તપાસીશું કે આ આનંદદાયક દભની ભૂમિમાં પરિક્રમણ કરીશું ? જેનો માત્ર શીતળ પવન શાંતિ આપે છે એવા આ કદળી વનના ફળોનો ભોગ લઇશું કે આ શિરીષ તરૂની રમ્યતા નીહાળીશું ? વનમાલીની આ મનોરંજક–ચમત્કારિક રચનાનું એમ બારીકીથી અવલોકન કરતાં જલદીથી પાર આવેજ નહીં માટે અહો વાંચક રૂપી ભ્રમર ! આ અસંખ્યનુ તન–રસમયી લતીકાના છંદમાંજ ગુંથાઇ રહી, અગાડીનું સુખ મેળવવાને વિલંબ કરવો એ યોગ્ય નહીં; માટે ચાલો હવે આપણે આ અરણ્યના મધ્ય ભાગે આવેલા સુંદર સરોવરની અર્ધી ઉઘડેલી કમલિની તરફ જઇએ અને પછી આપણી મુસાફરીમાં આસ્તે આસ્તે આગળ વધીએ.

આશરે ત્રીજા પહોરના ચાર વાગ્યા પછી એક રાજર્ષિ પોતાના ત્રણ શિષ્યો સહીત લાંબા સ્વરથી શ્લોક બોલતો આ સુંદર સરોવરના તટપર દાખલ થયો. પોતાનું કમંડળુ કાંઠે મુકીને રૂષીરાજે સ્નાન કર્યું " પુત્રો ! હવે પર્ણકુટી તરફ જાઉં છું કારણ ઇશ્વર ઉપાસના...

બેસવાનો હવે વખત થવા આવ્યો છે. તમે પુષ્પો લઇ ને વેળાસર આવજો." એટલું બોલીને ગુરૂજી ચાલતા થયા. "આહા, ઊદ્‌ભિદ શાસ્ત્રનો વિષય આજે ગુરૂ મહારાજે કેવો સરસ સમજાવ્યો ભાઇ હરિદત્ત? ત્રણે શિષ્યોમાંના એક જણે સેહેજ વિચાર્યું અને બીજાએ ઉત્તર આપ્યો.—"હા, દેવદત્ત એ સર્વ ખરૂં પણ અરણ્યમાં રખડી રખડીને હું તો થાકીને લોથ થઇ ગયો છું. ચાલો પેલા રાયણના વૃક્ષ તળે બેસીને જરા આરામ લઇએ. વખત પુષ્કળ છે. પુષ્પો લઇને જરાવાર પછી જઇશું તો પણ કશી હરકત નથી." આટલું બોલ્યા પછી તેઓ સરોવરથી થોડે દુર જઇને બેઠા, આ વખતે ઊત્તર દીશા તરફથી એક તરૂણ સ્ત્રી અને એક યુવાન પુરૂષ પગ રસ્તે ચાલતા આવે છે. તરૂણીએ લાંબા ઘાઘરાનો કચ્છો વાળી લીધેલો અને પટકુળના છેડાથી પાતળી કમર મજબૂત બાંધેલી છે. લાંબા લાંબા પગલાં ભરતી, જડપથી ચાલતી, કેસરી સિંહની પેઠે તરાપ મારતી આ કુમારિકાને ધન્ય! તે અબળાને સબળા કેહેવરાવે છે. તેની ખુબસુરતી નહીં વિચારશો; જુઓ તે દેવાંગના જણાય છે. શિરપરના લાંબા વાળને માત્ર એક ગાંઠ વાળેલી છતાં તે કાળા નાગ સરખું ગુંછળું ઊલટી અધિક શોભા આપે છે. તે જણાય છે તો કોઇ રાજ્ય કન્યા પણ અરે તેનું મૂખડું કોઇ પણ પ્રકારના શોકથી મ્લાન ભાસે છે. હશે; આ પેહેલવાન પણ કોઇ મહાવીર દીસે છે. આ સુંદરી તથા યુવાન પુરૂષે પેલા ત્રણ શિષ્યોની જોડમાંજ વિસામો લીધો "બેહેન, આ જગ્યા સુંદર અને

સ્વચ્છ છે; તું અહીંઆ વિરામ પામ; હું તારે માટે પેલા સરોવરમાંથી શિતળ પાણી લઇ આવું." એમ બોલીને તે યુવાન નર હાથમાં જળપાત્ર લઇને ચાલી નીકળ્યો. અહીં આ કુમારિકા ઊભા ઘુંટણ રાખી બંને હાથથી પલાઠી વાળીને બેઠી. પેલા શિષ્યો જોડમાંજ મોટેથી વાતો કરતા હતા તે સાંભળવા તરફ થોડીવારે તેનું લક્ષ લાગી રહ્યું. "ભાઇ દેવદત્ત, જો વળી પેલું પક્ષી પ્રીતિ-પ્રીતિ એવો મધુર શબ્દ પોકારે છે." "પ્રતાપસિંહ તું ઘેલો થયો છે કે શું ? જવા દે એ વિષય! પ્રીતિ એ મોહની ઊપજ્ન કરનાર નાશકારક શબ્દ છે, માટે તે ભયંકર જ્ઞાનની માહીતી મેળવવી એ વિદ્યાર્થીઓને યોગ્ય નથી. પ્રીતિ એ દુર્દૈવી માનવ પ્રાણીના આયુષ્ય ક્રમમાં અનેક અરિષ્ઠો ઊપજ્ન કરનાર કારણીભુત છે. પ્રીતિથીજ વડીલો પોતાની કુળવેલીના કુદરતી વહાલથી વિમૂખ બને છે. પ્રીતિથીજ આપઘાત અને ખુન નીપજે છે, રાજ્યમાં મહા યુદ્ધ મચે છે અને સેંકડો માણસો આશામાં ઝુલતા રહી ઝુરી મરેછે. પ્રીતિમાં લીન થયેલા માણસોને દહાડો ત્રાસ અને ભય ભરેલો ગુજરે છે, તથા રાત્રી નિદ્રા રહીત અને દુ:ખકારક સ્વપ્નાધિન થઇ પડે છે. પ્રીતિથી તરૂણ જનોનું તેજ અને આનંદ નાશ પામે છે; માટે અહો રાજ પુત્ર ! એ વિષય સંબંધી તું કશા તર્ક વિતર્ક કરીશજ નહીં." "આ ત્રીજા શિષ્ય પ્રતાપસિંહે જુસાભેર આગળ બોલવા માંડયું.—" પ્રીતિ આ સુખદાયક શબ્દની પવિત્રતાનું તને કશું ભાનજ નથી. પ્રીતિ સંસારના વિકટ પ્રસંગોની સઘળી વ્યથા વિ

સરાવે છે અને અત્યાનંદ આપે છે. મનુષ્ય જાતના ઉત્ત
મપણાનું મૂળ અને સકળ સૃષ્ટિની સુંદરતા પ્રીતિ છે.
પ્રીતિ એ વિનય અને લાવણ્યતાને ઉપજાવ કરનાર અઘોર
અંધારામાં અચ્છો પ્રકાશ છે. પ્રીતિના મહત્વને નહીં સ
મજનારા મૂર્ખ કઠોર -હૃદયના માનવીઓ અરે પશુ પ
ક્ષી પણ કેમ કહેવાય ! અલબત તેઓ પાષાણ છે!"
પ્રતાપસિંહ પુરૂં હજી બોલી રહ્યા નથી એટલામાં એકા
એક "હાયરે પ્રીતિ–પ્રીતિ મહા દુ:ખદાયક, પ્રીતિ ન ક
રશો કોઇ!" આવો મોટો અવાજ સર્વના કર્ણમાં વ્યા
પી રહ્યો. આ અવાજ સાંભળીનેજ સર્વ ચકીત થયા
અને ઉભા થઇને આસપાસ જોવા લાગ્યા તો પડોશમાં
જ બેશુદ્ધ થઈ પડેલી સુંદરી તેઓની નજરે પડી. એક
દમ દો'ડી વીટળાઇ વળીને દેવદત્ત તથા હરિદત ચંડીનો
મુખપાઠ ભણવા માંડયા અને પ્રતાપસિંહ આ તરૂણીને રૂ
માલથી પવન ઢાળવા લાગ્યો. "અરે મારી પ્રેમી પ્રેમ,–
કયાં તું અને કયાં હું! અનાથના નાથરે આ કોપ
શો ?!" "ભાઇઓ, આ કૌતક શું ? હા જુઓ જુઓ
દેવદત્ત હરિદત્ત ! જાઓ જલદી જાઓ: યાં વળી કોઇ
બાજી માણસ બેશુદ્ધ થઇ પડયો. હું અહીંઆ છું; તમે
તેની સારવાર કરો." પ્રતાપસિંહે આંગળીથી બતાવીને
દેવદત્ત તથા હરિદત્તને ત્યાં જલદીથી જવાને સૂચવ્યું. તે
ઓ તે જગોએ હજુ જઇ પહોંચે છે એટલામાં—"પ્રી
તિના અંગમાં મોતનો ભય નહીંજ કાં ? પ્રાણનાથ પ્રાણ
હું આ આવી આપની પાસે" એમ બોલતી એકદમ
ઉઠી જડપથી જઇને પેલા દર્ભની પથારીને આધીન થઇ

પડેલા શુદ્ધિ વિનાના માણસને આ નિર્દોષ બાળા બેટી પડી એટલુંજ નહીં, પણ તેના મ્હોં સામું દયામણા ચેહેરાથી ટગર ટગર જોવા લાગી.

"આ બંને કોઇ પવિત્ર દીલના પ્રેમી પણ ઘણા દહાડાનાં વિરહી હોવાં જોઇએ." એમ ત્રણે મિત્રો વાતચીત કરે છે તેવામાં શુદ્ધિપર આવી, પેલો દુઃખી પુરૂષ એકાએક ચોંકીને,—"હેં! પ્રિયા ? અરે હોય કયાંથી ? હાય હાય, મિથ્યા શક અને સ્વપ્નજ ! ! પણ પ્રાણવલ્લભા, વહાલી પ્રેમ તું અહીં કેમ ?" એવી દીનવાણી ઊચરતાં તે, એ પ્રેમીણી બાઇને બેટી પડયો. બંનેના એક દૃષ્ટિ થતાંજ તેઓ વધારે કંપિત થયાં અને અકળાયાં. એક બીજાનું મન તો બોલવાને તલપી રહ્યું પણ કરે શું ? આ અણધાર્યા મેલાપથી ઊમત્ર થતું આશ્ચર્ય અને દુઃખદાવસ્થાથી ઊપર જતાં ખેદની મિશ્રતાએ તેઓને મૌન્યવ્રત ધારણ કરાવ્યું હતું. થોડીવાર બંનેએ ઊપરા ઉપર બહુ નિશ્વાસ નાંખ્યા અને ચક્ષુની એક સરખી મીટ માંડીને,—અન્યોઅન્ય હાલત સમજી લીધા પછી અરે વળી તેઓ મુર્છા ખાઇને ધરણીપર ઢળી પડયાં. હવે જે માણસ પાણી ભરવા ગયો હતો, તે ઘોડાવેગે ધાવ મારતો અહીં આવીને ઊભો રહ્યો અને આ બેશુદ્ધ થયેલા પુરૂષને કોટી કરી ગદ ગદ કંઠે બોલવા લાગ્યો.—

"ઓ-ય ઓય ! પ્રભુડા તેં કરવા ધાર્યું છે શું ? સુધાસાગરમાં વિષની લેહેરો અને વિષ સમુદ્રમાં અમૃતની લેહેરો ઊમત્ર કરવાની અરે તને મોટી ગમત પડેછે કે શું ! ઓ બાપ, અમે કદાચ પાતકી હોઇએ પણ તું

માસાગર હોવાથી દાસ પ્રત્યેની તારી વત્સલ્ય બુદ્ધિ. શું માત્ર બોલવાનીજકે ? અનાથની પછાડી હાય ધોઇને લાગવામાં તને આનંદ ઊપજતો હોય તો. પછી તને ક્રુર કેહેવાને જીભ કાં ન ઉપડે ? અરે આ કસોટી લેવાની તારી ભુંડી પદ્ધતિનો અંત ક્યારે આવશે ?" પછી તે થોડો વખત મુંગો બેસી રહ્યો અને ત્યારબાદ પોતાના કપાળમાં ટપલાં મારીને ઊંડા નિસાસા નાંખવા લાગ્યો; "પ્રતાપ સિંહ, આ માણસનો પણ આ સ્ત્રી, પુરૂષ ઊપર અવર્ણનીય સ્નેહભાવ જણાયછે, તેઓ ત્રણેનો નિકટ સંબંધ હોવા જોઇએ." હરિદત્ત હજી બોલતો બંધ થયો નથી એટલામાં દેવદત્તે વચમા બોલવા માંડયું,— "માહારા કેહેવા પ્રમાણે પ્રીતિ માહ દુઃખદાયક છે તે આજે તમે સારી રીતે સમજી શક્યા હશો. ચ્યો હવે આપણે ચાલીશું કે ? ગુરૂજી રાહજોતા હશે." "અરે આ ભયાનક સ્થિતિના માણસને એમ તજીને જવું તે યોગ્ય નહીં અને ગુરૂજીની આજ્ઞા તોડવી તે પણ ઉચીત નહીં; પરંતુ મિત્રો, જરાવાર થોભો—આ મારો બાળ સ્નેહી બલી જણાયછે! તેની સાથે જરા વાતચીત કરી લઉં." એટલું બોલીને પ્રતાપરાય, પેલા માહાદુઃખમાં ગમગીન થયેલા માણસ તરફ મ્હોં ફેરવીને કેહેવા લાગ્યો, —"અહા તું પ્રેમપુરનો મારો બાળસ્નેહી બળીતો નહીં ? સુમિત્ર તારી અને આ આં પુરૂષની સ્થિતિ મને સખેદાશ્ચર્ય ઉપજાવે છે. કંઈક હી શકશે કે શું થયું ?" 'હ', બાપુ; તું મારો બાળ સ્નેહી મને તારી પાકી ઓળખાણ પડી છે અને તારાં રાજયના નિવાસી થઇ રેહેવાને અમે અહીં આવ્યાં છીએ. અમારી

હાલતથી તને વાકેફ્ કરવા જેટલુંજ બોલવાને અત્યારે મારામાં બિલકુલ શક્તિ નથી અને અમારી વિતક વાત તને દુ:ખદાયક થઇ પડે તેમછે, માટે કૃપા કરીને તું તારા સાથીઓ જોડે વિદાય થા; આપણે પછી મળીશું. તારાં પાટનગરમાં ઓધવજી ઝવેરીને ત્યાં અમે જઇ રહીશું." પેલા માણસે ઉત્તર આપ્યા પછી પ્રતાપરાયે તેને અભિવંદન કીધું અને,—" ઠીક ત્યારે; હું તને ફોકટ ત્રાસ આપવાને ઇચ્છતો નથી. આવતી કાલેજ હું મારા વિદ્યાગુરૂ પાસેથી રજા લઇ શેહેરમાં આવીને તારી જરૂર ભેટ લઇશ." એમ બોલીને તે પોતાના સ્નેહીઓ સાથે ચાલતો થયો. હવે આ સ્થળે બે બેશુદ્ધ થયેલાં અને એક આ પ્રતાપરાયના ઓળખીતા શીવાય બીજું કોઇપણ મનુષ્ય રહ્યું નહીં. બેભાન થયેલાં સ્ત્રી, પુરૂષ અદ્યાપિ શુદ્ધિપર આવ્યાંજ નહીં, તેથી તેની સારવાર કરનાર આ એકલો આદમી ભયભીત થયો અને હીંમતહારીને પછી તો બિચારો રડવા લાગ્યો. આ વખતે સાંજના છ વાગી ગયા હતા. જેણે કાંઇ પણ દોષ નથી કર્યો તે છતાં દોષાકર (દોષની ખાણ અથવા દોષા–રાત્રીને કરનાર) કેહેવાતો, મૃગલાંછન જેને કહેછે એવો મદનને કરમાવતો, કોક નામના પક્ષીને દુખી કરતો, પ્રેમાતુર વિરહી જનોને વ્યાકુળ કરતો, પોતાના શિતળ કિરણોને ચારે દિશામાં ફેલાવતો, પ્રેમથી જેનાં હૃદય ઊભરાઈ આવ્યાં છે એવા સ્નેહયુક્ત સ્ત્રી પુરૂષને આનંદ ઊપજાવતો, મધ્યભાગમાં સુંદર કલંકને ધારણ કરનાર છતાં અમૃતને ઊમન્ન કરનારો, પ્રેમદાઓની કાંતિ જેણે તેજહિન કરી છે એવો, અનંગ

ની વૃદ્ધિ કરનાર અને જેને કાલાનાથ કહીએ છીએ એવા ભગવાન ચંદ્રનો હવે ઉદય થયો. પૃથ્વીપર પડતા સફેદ પ્રકાશમાં વૃક્ષનાં ભાતભાતનાં પાંદડાઓની છાંયા, વાહ! જાણે નાના પ્રકારના કાળા રેશમના બુટાવાલો રૂપેરી રંગનો ગલીચો પાથરી દીધો હોય એવી શોભા જણાતી હતી.

પેલા માણસે હો! રડવું આટોપ્યું અને સ્ત્રી, પુરૂષને સાવધ કરવામાં તે જેવો ગુંથાય છે તેવામાં,—"અરે હવે એને શોધવાં કયાં? ભાઇ ગમારસંગ, એ સાળાઓ કયાં મૂઆં હશે?" એવો અવાજ સાંભળતાંજ તે ચમકયો અને ભય પામીને,—"અરેરે આ તો મારો દુષ્ટ બાપ! હાય હાય, વળી ભોગ મળ્યાં! જો આ બંનેને સાથે દેખશે તો વળી કંઈ વિપરીત થશે! માટે આને એકને તો જલદીથી પેલી ઘટામાં મુકી આવું તો ઠીક." એવું કાંઇ બડબડતો એકદમ પેલા પુરૂષને ઊચકીને જરા દુર લઇ ગયો. કોઇ જોઇ શકે નહીં એવા સ્થાનમાં મુકી તે બિચારો ગળગળો થઇને કેહેવા લાગ્યો.—મિત્ર. એક વખતતો મારી સામું જો! પેલા કુર-કસઇના હાથમાં પાછા અમે સપડાઇએ છીએ; અરે પણ તારૂં અહીં શું થશે? તને ઊની આચ ન આવો! સર્વજ્ઞ ઇશ્વર તારૂં રક્ષણ કરો!! માત્ર એટલું બોલ્યા પછી તેના પગથી તે માથા સુધી હાથ ફેરવીને તે પાછો ફર્યો, અહીં આવીને જુવે છે તો પેલી બાઇને બેચાર ઘોડેસ્વારો વિંટળાઇ વળ્યા હતા. "જુઓ આ આવ્યો અવળી મતિનો આપનારો! સબુર! આ મારી એકજ બંધુકડીનો તે સાથી

છે ! " "હં હં ! ગમે તેમ પણ છોરૂં કછોરૂં થાય પરંતુ માવતરે કમાવતર થવાય ?" તેમાંનો એક બુઢો સ્વાર પેલા માણસપર ક્રોધ કરીને બોલ્યો અને બીજાએ તેને શાંત કીધો. "હવે એ હરામખોરને છોડી મુકવામાં સાર નથી; જોઇ રહ્યા છો શું ? મારો, પકડો, મજબુત બાંધો અને મારી પાસે લાવો !" બુઢાની આજ્ઞા પ્રમાણે પાગા થઇને ત્રીજા સ્વારે અરે બિચારાને મુસ્કેટાટ કર્યો. તેના બંને નાજુક હાથ પીઠપર અવળા બાંધવાથી બાપડો બેવડ વળી ગયો. થોડો વખત તો તે રુતબ્ધ ઊભો રહ્યો અને તેને જેમ ફાવે તેમ કરવા આપ્યું; પરંતુ પછી,—"લે, ત્યારે તું પણ ચાખ સ્વાદ !" એમ કહીને પેલા પાળા માણસને એવી તો જોરથી પગની લાત મારી તેવાજ સર્વ સ્વારો નીચે ઉત્તરી પડયા અને દાંત પીસીને દરેક જણાએ એવોતો મુંઢમાર માર્યો કે તે બાપડો ચક્કર ખાઇને ઢળી પડયો. પેલી સ્ત્રી હવે જરા સાવધ થઇ અને ચોતરફ ડોળા ફેરવવા લાગી,—"કયાં કયાં કયાં ? કયાં ગયા ? પ્રાણનાથ ! આપ પણ નિર્દય થઇને ચાલી ગયા ? અરેરે, દુ:ખમાં ડામ અને પડયા પર પાટુ ! ! બહાદુર બલી ! મને રણવગડામાં આમ રખડતી મુકી તને પણ તજી જવું શું યોગ્ય ભાસ્યું ? (બુઢાને જોઇને) અરે ઓ અધમ, પાપીષ્ટ ! તારો સર્વ પ્રકારે પ્રલય થજો ! હાય હાય, કયાં જાઉં.—શું કરૂં ? પૃથ્વી માતા માર્ગ આપ !! " છેલ્લું વાકય બોલીને વળી આ અબળા મુર્છીત થઇ પડી. "હવે કેમ કરીશું ?" "મુર્ખો કરવું છે શું ? આ રાંડને હું લઉં છું અને એ કમબખ્ત

ને તું લે ! ક્યાં આપણે પગે ચાલવું છે જે પંચાત ! આપણી હદમાં જઇ પહોંચ્યા પછી ખુશાલ ગાડી કરી લઈશું. ચાલો ત્યારે હવે રસ્તે પડો ." મંડળીના એક માણસે પુછયું અને બુઢાએ ઊત્તર આપ્યા પછી સર્વે એ સ્વાર થઇને ચાલવા માંડયું.

પ્રિય વાંચનાર ! ધ્યાન આપો; પેલી ઘાટી ઝાડીમાં પડેલા—દુર્દશા પામેલા માનવી તરફ હવે આપણે વળીએ છીએ. થોડો વખત વિત્યાબાદ તે પણ શુદ્ધિમાં આવ્યો. જુવેછે તો પાસે કોઇજ મળે નહીં તેથી તે એક પ્રકારની ઘેલછાના તાનમાં અહીં તહીં ફરવા લાગ્યો. —"સ્વપ્ન, સ્વપ્ન, સ્વપ્ન ! પ્રિયા કેવી અને શું કાંઇ! અરે, સ્વપ્ન, સ્વપ્ન, સ્વપ્ન ! !" એવી રીતે ગોખતાં ગોખતાં પછી તે સીધે રસ્તે ચાલવા માંડયો. હજી દસ દંડ દુર ગયો નહી એટલામાં સામેથી આવીને કોઇ એક માણસ તેને ભેટી પડયો. "અરે જાયછે પણ ક્યાં ? તને આ થયું શું !" "અરે બેટા, તું આ બકે છે શું ?" આ સામે મળેલા માણસે તેને સારી રીતે સંભાળી લીધો અને પછી કોટી કરીને રડતાં રડતાં તે ટપક ટપક પ્રેમાશ્રુ ગાળવા લાગ્યો. "અરે ઇશ્વર ! મુળમાંજ તેં એક આંખ આપ્યા છતાં કાં હવે અમોને કેવળ અંધા બનાવે છે માબાપ ? ભાઇ, બાપુ ચાલ; જો પેલી આપણી ગાડી ઊભી છે." આ જૈફ ઊમરના માણસે એટલું બોલી તે જુવાન માણસનો હાથ ઝાલીને ચાલવા માંડયું. મોટા રસ્તાપર ગાડી પાસે જઇ પહોંચ્યા પછી,— "બેટા, જલદી હવે ગાડીમાં બેસ; અરે બિચારી તારી

મા, તારા વિના વલખી મરે છે! તારા વિના ઘરમાં સઘળું ખાવા ધાય છે! જોકે જુવાન છોકરાએ માબાપની સંભાળ લેવી જોઇએ પરંતુ આતો અમારે ઊલટાં તારી કાળજી અને ચિંતા રાખવી પડેછે; તો તેમાં તારા સરખા ડાહ્યા દીકરાની શોભા છે શું ? ચાલ અલ્યા; ચલાવ ગાડી જલદીથી." ચાકરને ગાડી હાંકવાને ફરમાવ્યું અને એવી રીતે પિતાશ્રી પોતાના લાડકવાયા પુત્રને લઇને ઘર તરફ ચાલી નીકળ્યા. અહો વિચારવંત વાંચનાર! આ આપણી વાર્તાના નાયક નાયિકાને જો હવે તમે વિચારતા હો તો,=જે જુવાન નર પોતાના બાપની સાથે હમણાજ ગાડીમાં બેસીને ગયો તે પ્રેમરાય અને અગાઊ પેલો બુઢો સ્વાર જે બેભાન સ્રીને ઘોડાપર નાંખીને લઇ ગયો તે અબળા પ્રેમગૌરી હતી. અત્યારે અમારા વાંચનારની અધીરાઇ અલગી કરવાને માટે અમારે ખુલી રીતે જણાવવું જોઇએ કે આ વાર્તાના બીજા પાત્રો એટલે જેને મુરકેટાટ કર્યો. હતો તે બલભદ્ર અને બુઢો સ્વાર તે તેનો બાપ-પ્રેમપુરનો પ્રધાન-ક્રુર કામેંદ્ર હતો. એ સર્વેને આ અરણ્ય પ્રવાસ કરવાની મુખ્ય મતલબ સમજવા. લલુતા હોય તો અહો વાંચકો, આગળ વાંચવું સરૂ કરો!

જે વખતે પ્રેમરાય વ્યથામતિ સીધાવ્યો તેજ દહાડે બપોરના દરબારગઢમાં મોટો ઘોંઘાટ જાગી ઊઠયો. ગઇ રાત્રીએ પ્રેમરાય, પ્રેમગૌરીના મંદિરમાં છુપી રીતે આવ્યો હતો એવી ખબર સાંભળીનેજ રાણી તથા પ્રધાન કામેંદ્રને પગથી તે માથા સુધી આગ પ્રગટી. ક્રોધાવેશમાં રાણીએ પ્રેમરાયના બાપને લાગલોજ બોલાવી મંગા

ભ્યો જેવો તે બાપડો થરથર કાંપતો, ધ્રુજતો અને રડતો રડતો રાજમેહેલની બેઠકમાં દાખલ થાય છે તેવોજ તેને કામેંદ્રે સામેથી આવીને જોરથી તમાચો લગાવી દીધો. "ગુલામ, નફ્ટ, બેશરમ તારા દાદાને ગઇ રાત્રીએ ક્યાં છુટો મુકયો હતો? હજુ શુધી એટલેથી તૃપ્તિ થઇ નથી? હરામજાદાની માનજ કાપી નાંખવી જોઇતી હતી!"

ઇત્યાદિ ડોળા ધુરકાવીને કામેંદ્રે ગુસાથી જ્યાં સુધી બો લ્યા કીધું ત્યાં સુધી રાણીએ વચ્ચે કંઇ પણ બોલ્યા વિના તે સર્વ સાંભળ્યાં કીધું. પણ થોડીવારે તેની આંખો કેવળ ફરી ગઇ. તેનો સફેદ ચેહેરો લાલ હીંગળા જેવો થઇ ગયો. "અરે અધમ, તું સઘળી જગોએ પોપાબાઇનું રાજ સમજતો હઇશ કાં! તારૂં દુષ્ટ કુટુંબ કબીલાને જીંદગી સુધી દેશ નિકાલ કરવામાં આવે છે. છેરે કોઇ સિપાઇ? એનું ઘરબાર લુંટીલ્યો અને ભુંડાં હાલહવાલ કરીને કહાડી મુકો." આવી રીતનો રાણીનો હુકમ સાંભળતાંજ સિપાઇઓએ બાપડા પ્રેમરાયના બાપને ધબ્બા મારી પાયરીની નીચે ઊતાર્યો અને પછી તેઓ પ્રેમરાયના ઘેર તરફ ચાલી નીકલ્યા. પ્રેમરાયનો બાપ હજી બજારે પોક મુકતો રડતો રવડતો પોતાના ઘેરની ખીડકીના બારણામાં ભુસ દઇને પછડાઈ પડયો. સિપાઇઓએ પ્રેમરાયના નિર્દોશ માબાપને ઘેરમાંથી પેહેરવાના પુરાં કપડાં લેવા આપ્યાં નહીં. ઘેરની ચારે બાજુનાં બારી બારણાઓને સરકારી તાળાં લગાવી દીધાં. પ્રેમરાયનો બાપ અને પુત્ર વિયોગથી અધમૂઇ થયેલી તેની માતા, અરે જે તે પૈસે આજે ભિખારી થયાં. પુષ્કળ પૈસો ખરચીને ખંત

થી ચણાવેલી સુંદર ઇમારત માત્ર પળવારમાં તેઓને આજે તજવી પડી. દુકાન, દ્રવ્ય ઊઘરાણી, લેવડ દેવડ અને માલમિલ્કત જયાંની ત્યાં મુકીને અરે સઘળું એદાન મેદાન કરીને તે બાપડાંઓને કચવાતા દીલથી ચાલી નીકળવું પડયું. અરે એક ગારૂડીના ખેલની મિશાલે તેઓને આજે સઘળું સ્વપ્ન સમાન થઇ રહ્યું. રાજ્ય તરફથી તેઓનાપર ગુજરેલા કાળાકેરથી આખા શેહેરમાં હાહાકાર વર્તાયો. આવી રીતે મધ્યાનકાળે પ્રેમરાયનાં માતા પિતાએ વ્યથાવતિનો રસ્તો લીધો.

પ્રેમરાયના બાપને અઘરી શિક્ષા આપ્યા પછી રાણીએ પ્રેમગૌરીની ગરીબ દાસીપર કઠોર શબ્દનો વરસાદ વરસાવ્યો. બરોબર ચોકસી ન રાખ્યાં બદલ, આજ્ઞા ઊલંઘન કર્યાનો આરોપ મુકી ત્રણ માસ સુધીની સખ્ત મજુરી સાથની કેદ આપીને તુરત તે નીષ્કપટી બાઇને કાળગ્રહમાં મોકલી દીધી. રાણીએ આજથી પ્રેમગૌરીને પોતાના દીવાનખાનાની જોડના ઓરડામાં રહેવાનો હુકમ કર્યો. આથી પ્રેમગૌરીના મનપર ઘણીજ માઠી અસર થઈ. એકતો પ્રેમરાયના વિયોગે કરીને વ્યાકુળ મનથી તેનું તન દિવસોદિવસ ગળવા લાગ્યું હતું. અને વળી રાણી તરફથી તે બાપડીપર ગુજરતો આ અસહ્ય જુલમ, તેના દુઃખમાં વૃદ્ધિ કરવા લાગ્યો તેથી તે બિચારી મરવા પડી. તેના અંગપરની ત્વચામાં પાંસળીઓના વળીઆં દેખાવા માંડયાં તથા તેનો જુવાનીનો મદ જતો રહયો. તેનામાં તારૂણ્યપણાનો કશો ઢંગધડો રહયોજ નહીં અર્થાત તેણે અનેક જાતની ચિંતામાંજ પોતાની સુંદરતાને સળગાવી મુકી. પ્રે

મગૌરીને રાજમંદીર ઉજડ—ભયાનક શ્મશાન માફક ભાસવા લાગ્યું, અને તે કઢેલાં મશાલાના દૃધને વીખ સમજવા માંડી. વિવિધ પ્રકારના ભાવતા ભોજનો પણ તેને દારૂણ દુઃખદાયક થઇ પડયાં અને તે સુંદર વસ્ત્રાભુષણો તરફ ધિક્કારની નજરે જોવા લાગી. વાંચવાના ઉત્તમ પુસ્તકોપર તેને અભાવ ઊપજ્યો થયો અને તે હરતા ફરતા, જાગતાં ઉધતાં, બેઠતાં ઊઠતાં અને બોલતાં ચાલતાં માત્ર પોતાના પ્રેમીને સ્મરવા લાગી.

પ્રેમરાયના બાપને જ્યારે ચિત્તવેધક શિક્ષા થઇ તે વેળાએ જોકે રાણી તથા પ્રધાને બળભદ્રના મ્હોંપર એક શબ્દ પણ કહયો નહીં પરંતુ તેઓએ તેને ઓચિંતા કેદી બનાવવાની છુપી મસલત કરી રાખી હતી. કારણ લાગલીજ સજા કરવાથી બળભદ્ર પાસે તેઓ ફાવી શકે તેમ નહોતું. " બળભદ્ર ઉપર બહુ માણસોનો સ્નેહભાવ છે તેથી તે કદાચ બંડ બખેડો ઉઠાવીને રખેને રાજ્યમાં ઉથલપાથલ કરી નાંખે ! " એવા પ્રકારની ધાસ્તીથીજ રાણીને પ્રધાને તેને ઓચિંતા સપડાવવાને વિચાર રાખ્યો હતો; પરંતુ તેઓની ધારણા નિરર્થક થઇ. આઠ દસ દહાડા પછી કોઇએક માણસે બળભદ્રને તેઓના કાવાદાવાની અગમચેતી આપી. બાપની દુર્બુદ્ધીથી બળભદ્રને બહુ લાગી આવ્યું અને તેણે રાજયમાંથી નિકળીને બીજી જગોપર જઇ વસવાને નિશ્ચય કર્યો; પ્રેમગૌરીની કાળજીથી તે બાહોશ બની ગયો. આ વખતે તે પ્રેમગૌરીની પાસે આવીને અશ્રુપાત કરવા લાગ્યો. " બેહેન આ ભુતાવળમાં વસવાથી કોઇ દહાડો જીવનું જોખમ છે. માહારાથી હમે

શનો ફંકાસ સોસી શકાતો નથી. પણ તને અહીં નિરાધા ર મુકીને નાહાસી જવામાં હું મારૂં શાહાણપણ સમજ તોનથી. જો એમ છે તો ત્યારે હવે કરવું શું ” “ હાય હાય ! બાપુ, વહાલા વીરા, મને એકલીને અહીં અંતરીયા ળ રાખીને શું તું હું મુડદાલનો અંત પૂછેછે ? ના, ભા ઇ તું જ્યાં જાય ત્યાં મને સાથે લઇ જા. જો એમ નહીં કરશો તો હું પોતે મારો પ્રાણઘાત કરી લઇશ, પણ અરે તેં કરવા ધાર્યું છે શું ? તું મિત્ર પ્રત્યેની મમતા થી વિમુખ તો નથી થયો ? આવી રીતે બળભદ્ર તથા પ્રેમગૌરીનું અરધો પોણો કલાક બોલવું થયું તેમાં એવું ઠર્યું કે બંનેએ છુપી રીતે નાહાસી વ્યથાવર્તિમાં પ્રેમરાય પાસે જઇ રહેવું. બીજે દહાડેજ બરોબર તક સાંધીને તે ઓ વ્યથાવર્તિ નગરી તરફ નાહાસી ગયા. થોડો એક વ ખત વિત્યાબાદ રાણી તથા પ્રધાનને એ વાતની બાબતમી મળવાથી પ્રધાન પોતે બીજા બે ચાર સ્વારો સાથે લઇને તોઓના શોધને સારૂ તેઓની પાછળ પડયો ; ચાલતાં ચાલતાં વ્યથાવર્તિ અરણ્યમાં તેઓ સર્વનો મેળાપ થયો. વ્યથાવર્તિ ગયા પછી પ્રેમરાયને કશું ચેન પડતું નહોતું. તે બાપડો ભ્રમિત મનથી રઘવાયા ઢોરની માફક અહીં તહીં રઝળતો હતો. આજે તે ફરતો ફરતો આ અરણ્યમાં આવી ચડયો અને ત્યાં પોતાની વિતક વાત યાદ આવવા થી તે બેભાન અવસ્થાને આધિન થયો. પ્રેમગૌરી અને બળભદ્ર અહીં આવી પહોંચ્યા પછી બળભદ્ર પ્રેમગૌરીને માટે સરોવર પર પાણી લેવા ગયો અને તે બાપડી પેલા વિદ્યાર્થીઓના મુખથી પ્રેમનું સંભાષણ સાંભળીને દુર્ગતિ

પામી. એ વગેરે આ અરણ્યમાં શી શી હકીકત બની તે અહો પ્રિય વાંચનાર, આપ આગળ વાંચી ગયા છો. અહીંથી પ્રેમગૌરી તથા બળભદ્રને લઇને કામેંદ્ર–પ્રધાન પ્રેમપુર તરફ ચાલી નિકલ્યો. પ્રેમપુરમાં જઇ પહોંચ્યા પછી તણે બળભદ્રને કેદી બનાવ્યો અને દુખીયારી પ્રેમગૌરીને પીડા આપવાનો ક્રૂર ક્રમ વળી પાછો શરૂ કીધો.

અરણ્યમાંથી પ્રેમરાયને તેનો બાપ વ્યથાવતિ નગરીમાં પોતાને ઘેર લઇ ગયો. આખી રાત પ્રેમરાય બેભાન રહયો. “ સ્વપ્ન, સ્વપ્ન, સ્વપ્ન; કેવી પ્રિયા અને શું કાંઇ સ્વપ્ન, સ્વપ્ન, સ્વપ્ન ! ” એ વાક્ય તેના મ્હોંમાંથી વારંવાર નીકલ્યા કરતું હતું. ઘડીમાં પથારી પરથી ઊભો થઇને પલંગને પ્રદક્ષિણા ફરે અને ઘડીમાં -હદય ભેદક ચીસો પાડીને છાતી કુટવા માંડે ; ઘડીમાં આંખો વીંચીને બે હાથ જોડી સમાધિ ચડાવે અને ઘડીમાં કોઇ પ્રેમ લીલાના પદ ગાવા લાગે ; ઘડીમાં રડે અને ઘડીમાં હસે એવી દુખદાવસ્થામાં તેણે આજની રાત્રી પુરી કરી. પણ અરે આ વેળાએ તેના માબાપ બાપડાં દીકરાને નિહાળી નિહાળીને ઉંડા નિસાસા નાંખતા હતા.

પ્રિય વાંચનાર ચલો હવે આપણે અરણ્યમા પ્રેમરાય અને પ્રેમગૌરીની આસના વાસના કરનાર પેલા પ્રતાપાસિંહ તરફ વળીએ. પ્રતાપસિંહ પ્રેમગૌરીની સગી માસાંનો છોકરો થાય. બાળપણમાં તેની મા ગુજરી જવ

થી તે પોતાની માસીને ઘેર એટલે પ્રેમગૌરીને ત્યાં પ્રેમ પુરમાં ઊછરેલો હતો. બળભદ્ર અને પ્રતાપસિંહ બાળસ્નેહી હતાં. બળભદ્રને લીધે પ્રતાપસિંર પ્રેમરાયને સેહેજસા જ ઓળખતો હતો પ્રતાપસિંહનો બાપ વ્યથાવતિ સંસ્થાનમાં આવેલા એક નાના પ્રગણાનો માલેક, એટલે ફટાયો (ભાયાત) દરબાર થાય. વ્યથાવતિનો મહારાજા નિર્વંશ ગુજરી જવાથી તેનો તમામ વારસો પ્રતાપસિંહને મલ્યો હતો. મનુસ્મૃતિ ન્યાયમિમાંશા, ધનુરવિદ્યા આદિ રાજ્યને લાયક વિદ્યાભ્યાસ સંપાદન કરવા સારૂ આ વખતે પ્રતાપસિંહ વ્યથાવતિના અરણ્યમાં નિલકંઠ રૂષી પાસે જઇ વસ્યો હતો. અરણ્યમાં બલભદ્રને કબુલત આપ્યા પ્રમાણે બીજે દહાડે પ્રભાતમાં રૂષી મહારાજની આજ્ઞા લઇને તે વ્યથાવતિ પોતાના રાજ મેહેલમાં આવી પહોંચ્યો. "બળભદ્રને મળવા માટે પોતે ઓધવજી ઝવેરી (પ્રેમરાયના બાપ) ને ત્યાં જવું કે તેને અહીં બોલાવવો ?" આ બાબતનો તે વિચાર કરે છે એટલામાં એક માણસે આવીને સલામ કરી તેના હાથમાં એક પત્ર આપ્યો ; તે વાંચીને પ્રતાપસિંહ ઘણો ખેદ પામ્યો. પોતાના બાળમિત્ર બળભદ્રને મળવાની તેની હોંશ અને લલુતા અરે એકાએક નાશ પામી. તેનું મુખડું ફિકુંફચ પડી ગયું અને તે ઉદાસ—બેચેની જણાવા લાગ્યો. પ્રિય વાંચનાર એમ થવાનું કારણ એટલુંજ કે તે પત્ર બળભદ્રનો હતો. બળભદ્રે આ પત્રમાં " અરણ્યમાં પ્રતાપસિંહ ગયા

પછીની બનેલી તમામ હકીકત. પ્રેમરાય અને પ્રેમગૌરીનો સંબંધ પ્રેમપુરમાં પોતાનો કેદખાનામાં નિવાસ, તથા પ્રતાપસિંહે પ્રેમરાયને દીલાસો આપીને તેની સંભાળ રાખવી." ઇત્યાદી બાબત જણાવી હતી. આ પત્ર બળભદ્રે કેદખાનામાં લખીને મિત્રોની સહાયતાથી છુપી રીતે રવાના કર્યો હતો. પ્રતાપરાયે આવેલા માણસને લખીતવાર ઉત્તર આપી રવાના કીધા પછી થોડીવારે રથ મોકલી પ્રેમરાયને પોતાની પાસે બોલાવી લીધો. પ્રેમરાયનો સારી રીતે આદરસત્કાર કરીને મીઠાં મીઠાં પ્રેમાળ વાક્યો બોલી તેને પ્રતાપસિહે ઘણો દીલાસો અને ધીરજ આપી. "મારા બેહેનને એ દુષ્ટ રંડા બહુ દુઃખ આપે છે, પણ શું કરૂં કે અદ્યાપિ સુધી હું નિરૂપાય હતો. ચાલતી સાલની દીપોત્સવીમાં તખ્તપર બેસવાનું સુમુહુર્ત છે તો. તે કીયા રંગે રળીયાતે કીધા પછો હું ક્રુર કામેંદ્રને અને એ શંખણીને, તેના કુડા કર્મના યોગ્ય ફળનો કડવો સ્વાદ ચખાડીશજ. તમે કશી વાતે ગભરાઓ નહીં. જાઓ હું વચન આપું છું કે તે માહારી પ્યારી બેહેન પ્રેમગૌરીનું કન્યાદાન હું મારા હાથથી તમનેજ આપીશ." પ્રતાપસિંહનું આવું બોલવું સાંભળીને આ વખતે પ્રેમરાયના મનનું કંઇક સમાધાનતો થયું પરંતુ પોતાની અજાણતામાં અરણ્યમાં બનેલી હકીકત તથા બળભદ્ર કેદી થયાના સમાચાર સાંભળી તે ઘણો ચિંતાતુર થઇને બહુ ત્રાસ પામ્યો. પછી મોડી રાતના પ્રેમરાય અને પ્રતાપસિંહ છુટા પડયા.

સ્થળ

એક પહાડી પ્રદેશનું ભયાનક અરણ્ય

આ ખાડા અરણ્યને મોટી દીવાળની માફક ત્રણે બાજુએ પરવતની એક સરખી હાર લાગી રહીછે; ગગન ચુંબિત મોટા મોટા વૃક્ષો વાયુના સ્પર્શથી બિહામણી આકાશ વાણી ઉચ્ચરી રહ્યા છે. પર્વતની ખીણમાંથી જન્મ પામેલી સરીતા પોતાના પતિ રત્નાગરની ભેટ લેવાને અતિ ઉત્સાહે ઉતાવળી ચાલી નીકળી છે. ચંદ્રના પ્રકાશે કરીને આ સરીતાપર વૃક્ષોની છાંયા પડવાથી જાણે તેણીએ કાળુ વસ્ત્રજ પરિધાન કીધું છે, એવું કદાચ ભાસે તો તેમાં આશ્ચર્ય શુ? કૃષ્ણ પક્ષના પ્રભાવથી અત્યારે અહીં દેખતાં પ્રાણીઓ પણ અંધા બન્યા છે; પૃથ્વીપર કુદરતી એક સરખો અંધાર પિછેડો પથરાયલો હોવાથી તેમાંના ખાડા ખડીઆ ઠીંચાઊંચી નીચી જમીન તે ક્યાંથી જણાય? પરંતુ આકાશમાંના નાના મોટા તારાઓ; પોતાના સ્વામી, ચંદ્રની ગેર હાજરીથી પ્રાણી માત્રનો ઉદ્વેગ દેખી પોતાથી બની શકે તેટલો પ્રકાશ આપેછે; આજની અંધારી રાત્રીએ પુર મેઘલી મળી છે; વર્ષરૂતુની વિદાયગીરીમાં આજે ગગનમાં મોટી ગાજવીજ તો થઇ રહી, પણ ખડી સકર રૂપે બરફના તડતડ પડતા વરસાદને વાહ કોણ નહીં કહેશે દીપોત્સવીના અણકોટનોજ પ્રસાદ!! વાયુ મંદ વાહક થયો

પણ નદીનો ખળખળ શબ્દ સ્પષ્ટ રીતે સંભળાય છે. હવે મેઘરાજના વિજયડંકાનો હડુડાટ કેવળ બંધ થયો પરંતુ તિમરાદિ જિવંજંતુઓનો કાન ફોડું ઘોષ નાના પ્રકારના વાદ્યની મિશાલે વાજી રહયો છે. આજે રાત્રીના દસ વાગતે આવા રમણ્ય સ્થળમાં અહો વાંચનાર ! ચાલો હવે આપણે જલદીથી જઈ પહોંચીએ !

ઉલાદા પર્વત તરફથી આવતો, એક વિલાપ કરતી સ્ત્રીનો તીણો-ચિતાકર્ષક સ્વર કયા કઠોર—રદયના માનવીને સાંભળવાનું મન નહીં થાય ? જુઓ, સાંભળો, અરે હવે તો તે મોટેથી રૂદન કરવા લાગી,—"હાય, હાય; હવે હુ શું કરૂં ? પ્રભુ તેં એવી મતિ કેમ પ્રેરી કે હું એ ચંડાળપર વિશ્વાસ રાખીને અહીં આવી ! અરે ઈશ્વર નામે એ વાતે કયાં અપરાધો કીધા હશે કે આ દુષ્ટે મારો છળ કીધો ! અહીંથી હવે હું કેવી રીતે છુટીશ ? કોણ જાણે? એ અધમ પાપીષ્ટ મારાપર પાપ વાસના કીધી છે તો તે ફરીને અહીં આવ્યા પછી મને સતાવ્યા વિર નાહેશે નહીં. હું મારી શોભા અને સજીવનપણું કેવળ શિયળ સાચવવામાંજ સમઝુંછું; અને સમજીશ. મારૂં સત્યવ્રત, મારૂં ભુષણ કે મારી લાજ રાખવાને ખાતર હું મારો પ્રાણત્યાગ કરવાને ડરીશ નહીં, પણ અરે હું અહીં કેદી છું કીંવા મેં મારા શિયળને માટે પ્રાણત્યાગ કર્યો એમ મારા પ્યારા પ્રેમને અરે કોણ જણાવશે ? અરે આ દુષ્ટ તો દરવાજાપર આવી પંહોચ્યો ; હાયરે હવે મારૂં ભુષણ કે મારી લાજ

રાખવાને ખાતર હું મારૂં અહીં શું થશે ! પ્રભુ રક્ષણ કરો રક્ષણ!!" થોડાજ વખતમાં આસુંદરીનું દયા ઉપજાવનાર બોલવું બંધ થયું. તેના છેલ્લા વાક્ય ઉપરથી સાફ જણાઇ આવેછે કે કાંતો તે બાપડી શોક સાગરમાં ડુબી તર્ક વિતર્કરૂપ ખડકો સાથે અથડાઇને બેશુદ્ધ થઇ પડી હશે અને કાંતો તેનો છળ કરી લાવનાર તે દુષ્ટ માનવી હાજર થયાના કલિષ્ટ ચિન્હો તે સમજી શકી હશે. અહો વાંચનાર આપણે અહીંથી નજર કરો નહીં તો ચાલો તે પરવતા તરફ ત્યાં એક સુંદર બગીચો અને શુશોભિત બંગલો, જણાય છે. હા, કોઈ એક માણુસ હાથમાંનું ફાનસ નીચે મુકીને જુઓ તે બાગનો દરવાજો ઉઘાડવા લાગ્યો. દરવાજો ઉઘાડીને જેવો તે અંદર દાખલ થઇને જુવે છે તો બંગલાની પરશાળમાં વનચર સરખી, કેશ વીખરાયલા મુખ મ્લાન થયેલું અને પોતાના સુંદર ડોળામાંથી ટપાટપ આશ્રુઓ ગાળતી એક ચોદ પંદર વર્ષની કુમારીકા, ડાબા હાથપર લમણો ટેકાવીને આડે ધડ પડી હતી. વાંચનાર બંધુઓ, આ બાળાને જોઇનેજ આપ બેશક કહી શકશો; કે તે આપણી આ વારતાની મુખ્ય નાયિકા છે! પુર્વે જન્મના સંચિતથી કહો; કે પછી કરયો કર્મનો ભોગવટો કહો કાળ ચક્રનો દુખદાયક દાયકો સમજો કે પછી ઇશ્વરનીજ અવકૃપા માની લ્યો પરંતુ જે સુંદરી ઘડીમાં શોક ગ્રસ્ત થઇને ઉષ્ણ આંસુડાં પાડે છે અને ઘડીમાં સ્થિતિના સંતાપવડે ક્રોધથી પોતાની નમણી નાસિકા, ગુલાબી ગાલ અને પાણીદાર નેત્રને લાલ ચોળ બનાવે છે; ઘડીમાં

જે વ્યાઘ્ર દરશનથી જેમ ગાય થર થર કંપે છે તેમ ભય ગ્રસ્ત બનીને જોનાર જનોના દયામણા અંતકરણનાં હાયવરાળ ઉત્પન્ન કરે છે અને જે ઘડીમાં મુરછીત જણાય છે; ઘડીમાં જે પોતાના પ્રેમીનું સ્મરણ કરીને અપાર પીડા પામે છે અને ઘડીમાં જેસ્વપ્ન રસ્તે ભ્રમિત થઈ પોતાના પ્રેમીની ભેટ લઈ આનંદથી ચંદ્ર વદનને પ્રફુલ્લ તા પમાડેછે. ઘડીમાં કાચી નિંદ્રાએ પોતાના અંતઃકરણમ પ્રીતિનો માત્ર કોટો પ્રગટ કરી પોતાના પ્રિય કરની કલ્પિત મુરતિ સાથે બોલે છે અને ઘડીમાં શોક સાગરમાં ડુબી મરે છે. પ્રેમઘેલી પ્રેમગૌરીને વાંચક વિરાઓ જલદીથી ઓળખી શકે તેમાં આશ્ચર્ય શું!

પેલો માણુસ નજદીક આવ્યો કે તુરત પ્રેમગૌરી બેઠી થઇ બાજુમાં જરા દુર નિચું જોઇને ઉભી રહી. " પ્રેમગૌરી! તું ખાલી શામાટે રડે છે? ચાલ દીવાનખાના-માં! તું એકલી અહીંઆ કંટાલી ગઇ હૈઇશ! જરા વિશ્રાંતિ લો આનંદથી ઉચરીને તારા સુખદાયક મધુર શબ્દો વડે મારી આશા અને ઉમેદને સંતુષ્ટ કરા પ્રિયે. જુઠી જીકર અને દુરાગ્રહ તજી દે! સાંભળીશ નહીં કે? ચલ ચલ, એમશું કરે છે વારૂ? " આ કામાતુર માણુસ એટલું બોલીને તેના ખભા પર હાથ નાંખવા ગયો પરંતુ પ્રેમગૌરીએ તેને તરછોડી પાડયો. ' દુર, દુર રહો જો હો. સંભાળ; એમ કરવું તને મુદલ શોભતું નથી. ગમે તેવું બકવાને અરે તને જરા પણ શરમ આવતી નથી! તારા કપટી સ્વભાવથી જો હું પ્રથમથીજ જાણીતી હતે તો હું અહીં

આવતજ નહીં. ઉપર ઉપરથી અભ્યપણાનો ડોળ બતાવીને તે મને અનાથને છેતરીછે, પણ તેનું ફળ તને મળ્યા વિના રહેશેજ નહીં! મૂર્ખા ઇશ્વરનો તો ભય રાખ તું અને હું આજ સુધી ભાઇ બેહેનના નાતાથી વરત્યા છીએ અને હવે મારા પર પાપ વાસના કરવી શું તને ઘટે છે? ભાઇ તેં મને બહુ હેરાન કીધી છે તો તે હું મારા દુ-ર્ભાગ્ય સમજી લઇશ! પરંતુ હવે ડાહ્યો થઇને જ્યાંથી મને લઇ આવ્યો છે ત્યાં પાછી પહોંચતી કરીશ તો તારો, ઘણો આભાર માનીશ !" આ સાંભળીને તે તરૂણ પુરૂષ હસીને બોલ્યો, "વાહ. વાહ! પ્રેમગૌરી, તું પણ બોલવામાં બડી બહાદુર દેખાયછે! અત્યારે તું તારી હાલતનો [illegible] વિચાર કર ! હવે તારા તારૂણ્યના દીવસો ભરપૂર ભ[illegible]લા છે! અમૂલ્ય જોબન આમ એલે ગુમાવીને તું [illegible] કરીને કાં દુર્ભાગી બને છે? અહો મનોહરે! ખરૂં કે[illegible] છુકે નાનાપ્રકારની ક્રીડાકરી રંગે સંગે ઉમંગથી ખેલીને રસ ભર્યા લ્હાવા લેવાના આ આપણા દીવસો છે! તું રાજ્ય કન્યા થઇને એક વણિકના નાદાન છોકરાને વળગી રહે એ શું ક્ષત્રીય કુળને કળંગ લાગવા જેવું નથી? વળી તારો એ મનોરથ સ્વપ્નમાં પણ પુરો પડે એવું તો નથી તો પછી મોતની છલંગો શા માટે મારવી જોઇએ ? મારો મૂર્ખ મામો—કે જે સાઠ વરસનો બુઢો, ડાચામાં દાંત તો છે નહી! એવાં મુડદાં સાથે આ તારૂં ચંદ્રવદન શોભસે નહીં! હું પણ એક રાજવંશી મોટો ગરાસીયો છું તે તારાથી ક્યાં અંજાણ્યું છે! સંપતિ, સ્થળ અને સુખ

જાતા છે, છતાં મારા બોલવાનો અનાકર કરીને ખાલી સંકટમાં શા માટે પડે છે! ચલ જરા શાંત થા! આહુ ખાવાનું લાવ્યો છું તે આપણે પ્રથમ તો સાથે બેસીને ખાઇએ! " " આગ લાગો તારા ખાવામાં " પ્રેમગૌરી ચિડાઇને આગળ બોલવા લાગી—" શિવ! શિવ!! ફસાવી મને અહીં લાવી વળી મારી લાજ લુટવા ધારયું! છે એ નિરલજ તને કશો ભય અને શરમ લાગતી નથી? સત્ય સમજકે તારા આ દુષ્ટ પ્રયત્નથી હું કદાપિ ડરવાની નથી? જો વધારે સંતાપીશ તો હું પ્રાણ ત્યાગ કરીશ! જીવ આપીશ! જા દુર રહે! મને અહીંથી જવાદે" નહીં તો અહીંથી ચાલતો થા" "હત રાંડ દુતી!" હવે આ જુવાનીયો ભારે ગુસાથી બોલી ઉઠયો,- તને સુખી રાખવા માટે મેં આટલું કીધું છતાં હજુ તું હઠ ધરીને બેઠી છો તો ઠીક છે! કંઇ ચિંતા નહીં! જો, આમજો! તને ભુખી જાણી, દયા લાવીને ફરાળ લાવ્યો, તો તે ન ખાતા ઉલટી મને તરછોડે છે તો સાંભળ! આજ પછી તને અન્નોદકજ મળે નહીં એવી તજવીજ કરૂં છું! પછી તારો આ હઠ કેટલા દહાડા રહે છે તે હું જોઇ લઇશ!" એટલું બોલી બાપડી પ્રેમગૌરીને તેણે ધપા હડસેલા મારી, પાસેનાં ઓરડામા પુરી પોતે બહાર બિછાના પર સોડ તાણીને સુતો તેના છેવટના શબ્દો કોમળાંગી પ્રેમગૌરીને વજ્ર સરખાં લાગ્યાં, પરંતુ તે કાળ દ્રષ્ટિથી દુર થયો તેથી તેના ઉત્પાતી જીવને જરા આરામ થયો. પછી તે બિચારી ભીતને ટેકો આપી-લમણે હાથ મુકીને મનમાં વિચાર કરવા લાગી,-" નીતી શાસ્ત્રમાં

પતિ, પુરૂષને સુખદાયક કરી છે પણ તે જો અમારા વૈભવમાં અત્યારે મારાથી ચઢીયાતું આટલામાં કોઇજ નથી ! તું મનેજ યોગ્ય—મારાં નસીબમાં નોંધાયેલી, ઉલ્હાસ અને શાંતિ આપનારી રતિરૂપ રંભા છે! ઘણા દીવસ થયા મારા મનમાં હતું કે મારો આ મનોદય તને જણાવવો, પણ આજ સુધી તેવી સંધી મળીજ નહીં! તું વિચારવંત, બંનેના ભાગ્યમાંજ નહીં તો પછી તેનો ધોખો શું ? આજ પર્યંત પ્રિય પ્રેમરાયનું અરે શું થયું હશે એવડીજ શું તે ચિંતા હતી પરંતુ હવે હું તેની કાળજી રાખનારી, પોતેજ આ દુષ્ટના હાથમાં સપડાઇ છું ! હવે અહીંથી હીંમત ધરીને ગમે તે પ્રકારે છુટવું જોઇએ, નહીં તો એ ક્રુર કંઇ ભલતુંજ કરશે ! આ એકાંત સ્થળમાં મને સહાય પણ કોણ કેરે અને હું અહીંઆજ છું એમ બીજાને માલુમ પણ કેવી રીતે પડે? હરિ હર પ્રભો ; મારા જેવી દુખીઆરીને જન્મ શા માટે આપ્યો? મારા શરીરમાં સંચરવાને અરે અત્યારે કલંગ લાગ જુએ છે ! હશે; મારો પણ ઇલાજ શો? હું અબળાછું! બીજું તો શું બનવાનું હતું પરંતુ કુળને બટો ન લાગે એટલા માંટે હું યથા શક્તિ પ્રયત્ન કરીશ! પછી ઇશ્વરની મરજી ! જો તેવો વખત આવશે તો આત્મા ઘાત પણ કરીશ ! અરે આના કરતા અધિક તે બીજું કયું આવા નાના પ્રકારના તરંગોમાં લાગીને છેવટે તે ત્યાંજ નિંદ્રાધિન થઇ રહી.

પ્રભાતમાં ચાર વાગતે પેલો કામી પુરૂપ એકદમ

જાગી ઉઠયો અને પોતાના મનના ગોળા મનમાંજ ગગડાવા લાગ્યો,–" અરે મને નિદ્રાએ કેટલો બધો ઘેરી લીધો કે પાછો આ ઉમદા ઉઘે જાગ્યોજ નહીં ! તે હવે હઠ તજીને મારી માર્ગ પ્રતિક્ષા કરતી હશે! કારણ તે અત્યાર સુધી એકલીજ ત્યાં ગોંધાયેલી હોવાથી કેવળ કાયર થઇ હશે નહીં, હવે તો તે જોઇનેજ સામી આવી આનંદથી મને આ લીંગન આપશે! " આ પ્રમાણે તે કામ પાસથી ઘેલો બનેલો માણસ. મિથ્ય મનોરાજ્યનું સુખ ભોગવતો ભોગવતો પેલો ઓરડો ઉઘાડીને ત્યાં પ્રેમગૌરી પાસે હાજર થયો. નિદ્રામાં નિચેષ્ટિત પડેલી સુંદરીને જાગૃતા કરી, વિનવવાના મિષથી તે જેવો તેના અંગ ઉપર ધસે છે તેવીજ દૈવયોગે પ્રેમગૌરી જાગી ઉઠી–ઉભી થઇને ક્રોધથી બોલી,–" અરે ઓ ચંડાળ! આવ્યો એ મારગે પાછો જવામાં હજી તારૂં કલ્યાણ સમજ! મને બળતીને શા માટે બાળે છે! બેહેન પર બદ ધાનત કરવાથી તનો રોંમ રોંમ કીડા પડશે! દુષ્ટ, સમજાવ્યો પણ સમજતો નથી તો ઇશ્વર તારૂં કયા ભવમાં શ્રેય કરશે! વેગળો મર ! પાપીષ્ટ ! રોષથી આરક્ત થયેલી પ્રેમગૌરીના નેત્ર જોઇને તે જરાવાર સ્તબ્ધ રહીને વળી પાછો બોલ્યો, "જો તું હજી તારો હઠ તજતી નથી પણ આગળ જતાં માત્ર તને ઘણું દુઃખ ભોગવુંવ પડશે ! " " ઠીક, ઠીક! એ તો હું સર્વ જાણું છું ! જે પ્રસંગે જે સંકટ પડશે તે સહન કરીશ ! મરીશ અને આત્મહત્યા કરીને

ગોઝારી થવામાં પણ સંતોષ માનીશ ! પરંતુ એ નીચ તારા જેવા ઘાતકીનું મ્હોડું હું કદી પણ જોઇશ નહી! સમજ્યો !! એટલું બોલીને પાછલે પગે હળવે એકેક પગલું ભરતી તે છેક દરવાજા સુધી જઇ પહોંચી અને પેલા પુરૂષને વિચારમાં ગર્ક થયેલો જોઇ તે ઝડપ દઇને દરવાજા બાહાર દો'ડી નીકળી પછી તો તે જુવાના નર! પણ તેની પાછળ પડયો. પ્રેમગૌરી આગળ અને તે પાછળ એવી રીતે તેઓ બંને થોડી વાર દો'ડયાં; છેલ્લે પ્રેમગૌરીને તે ક્રૂર પુરૂષે પકડી પાડી; જપાટાબંધ ઉપરા ઉપરી પગની બેચાર લાતો તેણે એવી તો જોરથી લગાવી કે અબળા પ્રેમગૌરી પથરની ટાકરડી જમીન પર બેહાલ પછડાઇ પડી. "કસાઇના હાથમાંથી ગરીબડી ગાયને છોડવનાર અહીં આ દયાળુ છે કોઇ? છે કોઇ દયાનિધે ! અરે કોઇ વારે ધાઓ છોરે કોઇ? ભાઇઓ, જલદી દો'ડો અને નિયથી મને મુક્ત કરો ! ઓય રે ! " પ્રેમગૌરીના આ દયા જનક ચાસકા ને પોકરી સાંભળીને કોઇ હથીયાર બંધ બે ઘોડે સ્વાર જરા દુરથી આવતા જણાયા ! " પકડાઇ જઇશ તો ફજેતી થશે " એમ સમજીને આ રાક્ષસી સ્વભાવનો માનવી તેવોને જોતાં વાર પ્રેમગૌરીને અહીં જેમની તેમ પડતી મુકીને પોબાર! ગણી ગયો. "બસ એટલુંજ કામ હતું ! ઠીક લાગમાં આવી અહીં આ તું તેને સંભાળ! હું પેલાને પકડીને લાવું છું! " એમ બોલીને તે બે સ્વારમાંથી એક જણ પેલાની પાછળ પડયો પરંતુ થોડાજ વારમાં નિરાશ થઇને તે પા-

આવ્યો અને પછી તેઓ બને પ્રેમગૌરીને લઇને ચાલતા થયા.

બિચારી પ્રેમગૌરી એકેના પંજામાંથી છુટીને બીજાના હાથમાં સપડાઇ! તે પ્રથમતો સમજતી હતી કે પભુએ મને સહાય કરવા માટેજ આ સ્વારોને મોકલ્યા હશે, પણ "ઠીક લગામમાં આવો,, આ વાક્યો સાંભળતા વાર તેના હાંજાં ગગડી ગયા, તેના આખાં અંગે ધ્રુજારી છુટી અને તે બિચારી બહાવરી બની ગઈ. જરા દુર ગયા પછી પ્રેમગૌરીને તથા બીજા સ્વારને રસ્તામાં ઉભાં રાખી એક સ્વારે પડોશના નાનકડા ગામડામાંથી ભાડાનું દુર્બલ ટટુ લઇ આવ્યો; તેપર પ્રેમગૌરીને બેસાડી અને પછી તેઓ સર્વ ચુપચુપ ચાલી નીકળ્યા. રસ્તે જતાં પ્રેમગૌરીએ પેલા સ્વારોને "તમે મને કયાં લઇ જાઓ છો! તમરી મતલબ શી છે? આ માર્ગ કયા સ્થળે જશે?" એવી હિંમતથી એવા કેટલાક પ્રશ્નો પુછયા પરંતુ વજનદાર કંઇજ ઉત્તર નહીં મળયાથી આખો દહાડો તે મહા શોકાતર રહી. ઠેક સાંજ પડવા આવી ત્યારે સ્વારોએ આડે મારગે ચાલવા માંડયું. આગળ જતાં એક નાનો નદીનો વેહેળો અને તેનાં કાંઠાપર ભીલોના ઘાસના કુબા—નાના બે ચાર ઝુંપડા વેગળેથી જણાયા. તે તરફ આંગલી કરીને એક સ્વારે ત્યાં રાતવાસો રહેવા બીજાનો મત પુછીને નકી કીધું. તેઓએ ત્યાં જઇને ઝુંપડાના ચોકમાં ઘોડાપરથી ઉતરી પડી પ્રેમગૌરીને પણ નીચે ઉતારી, મોટેથી હાક

મારીને સામે ઝુંપડીના બારણાંમાં એક બુઢો ભીલ હૂકો ગડગડાવતો હતો તેને પછ્યું કે, "કાકા અમે વટે માર્ગુ છીએ. આજ રાતની રાત અમોને ઉતરવાને જગ્યા મળશે તો તમારા આભારી થઇશું" ભીલે દીનયના વચનો બોલીને તેઓને પોતાનાજ ઝંપડામાં ઉતારો આપ્યો. એ બે સ્વારોએ પાસેનું ખાવાનું કહાડીને પ્રેમગૌરીને આપ્યું અને પોતે પણ ખાધું. જમી રહ્યા પછી તેઓએ પોત પોતાની પથારી કરી તેપર થાકયા પાકયા લાંબા લોથ થઇને પડયા .બાપડી પ્રેમગૌરી આ ઝુંપડીના એક ખુણામાં જઇને ભીલે આપેલી ટુંકી સાદડીપર સુતી. રાત્રીના આશરે બારએક વાગતે એક વેષધારી પુરૂષ આ ઝુંપડીમાં દાખલ થયો.તેણે સર્વાંગે ભભુત લગાડી હતી તથા ફકત એક લંગોટી અંગપર ઓઢવાની કાળી કાંમળ અને હાથમાં લાલ ચેકા સિવાઈ બીજી કશી વસ્તુ તેની પાસે હતી નહી. ઝુંપડીમાં પેસતાજ લાગનો તેણે પેલા બેસ્વારોને પગથી તે મથા સુધી તપાસી વાળયા ; પણ બાપરે તેઓની તો કુંભ કરણનીજ ઊંઘ ! બિચારી પ્રેમગૌરી ; આ બધું તને જોઇ ઘણી ભયભીત થઇ પરંતુ એટલી ડાહી કે તેણે તે બાબે કશી ગડબડ કીધીજ નહીં ! " આ કંઇ પણ દગો ! નહીં તો ચોર! પણ મુડદાને વીજલીનો ભય શો ? " એવા વિચારથી તેણે સર્વ જોયાં કીધું. થોડી વાર પછી તે વેષધારી માણસે પ્રેમગૌરીને બાહાર આ હાથની નિસાની કરી પણ તે બાળ

તને અહીંથી છુટી તારે પોતાને ઘેર જવું હો યતો આસ્તેથી બાહાર નીકળો ડરમાં અહીં શીપાઇઓ ઉંઘાયેલાજ છે." પછી તો પ્રેમગૌરી આસ્તેથી હળુ હળુ ચાલીને બાહાર નીકળી. પોતાની પછાડી જલદીથી ચાલી આવતા પ્રેમગૌરીને ઇશારત કરી તે માણસ રસ્તે પડયો. બને જણા પશ્ચિમ તરફની ટેકરી ઉતર્યા પછી એક અજાણ્યા સાંકડા છુપે રસ્તે તેઓએ ઘણી જડપથી ચાલવા માંડયું ચાલતાં ચાલતાં બિચારી પ્રેમગૌરી છેક થાકી ગઇ. માર્ગે ભાગેલા કાંટાથો તેના નાજુક પગમાં બેહદ વેદના થવા માંડી અને તેની કુમળી કાયામાં પીડકળતર થઇ આવી.

જે જન્મથીજ બાપના અપાર લાડમાં ઉછરી છે તે અત્યારે પાપિષ્ટોના બળાત્કારનો કેવળ ભોગ થઇ પડી છે! જે નાના પ્રકારના અળંકાર અને વિવિધ વ જ્ઞોથી સુંદર શૃંગાર સજી સદા આનંદમાં રહેલી છે તે હમણાં ભુંડે હાલે બાપડી અહીં તહીં ભટકતી બની છે! બાળપણીથીજ ભાવતાં ભોજન અને મનમાનતાં વિલાસ કરીને સુખ વૈભવ ભોગવવામાં જેણે કશું કમી જાસ્તી જોયેલું નથી તે અત્યારે બાપડી ભુખે તરસ્યે રઝળતો નિ રાશ્રિત થઇ પડી છે! જેણે તહાડ તડકાંનો જુટકાળમી બિલકુલ અનુભવ્યાં નથી એજ આ સુંદરીને થંડીથી થં ગથર ધુજતી જોઇને ગરમ વસ્ત્ર ઓડાડનાર અને ગરમી ... પકલાયેલી જાનીને મીઠો પવ. ...ળી! એવી

આ નીર્દોષ રાજ કન્યાની દુર્દશા દેખી વાંચી કીંવા સાંભળીને રે' વાંચનાર! તારૂં ખચીત દયાળુ દીલ અરે હા દુખારોજ.

એક કરતાં એક અધિક ઊભા વૃક્ષોથી આકાશ ભેદાઇ ગયું છે; અનેક પક્ષીઓનો મધુર સ્વર શ્યામ વેદનાં પદની પેઠે કાનને અતિ મોહાસ ઉપજાવે છે; ચંદ્રોદય થવાને ઘડી બે ઘડી થઇ હશે પરંતુ પાછલી રાત્રીના ચાર સાડાં ચાર વાગવા આવ્યા છે; એવા સમયમાં બાપડી પ્રેમગૌરી ચાલતાં ચાલતાં એકદમ અટકી પોતાની આગલી સ્થીતીનુ સ્મરણ થઇ આવ્યું હોય કે પછી આખી રાત્રી ચાલવાથી તેની શારીરીક વેદના વધી પડી હોય તે કોણ જાણે! પરંતુ તે એક વૃક્ષ તળે ઊંડો નિસાસો નાખીને ઢળી પડી અરે તે બાપડી બેશુદ્ધ થઇ ગઇ પેલો વેષધારી પુરૂષ, પ્રેમગૌરીના તરફ પાછો ફર્યો અને તેને મૂર્છીત થયેલી જાણીને આસપાસથી પાણી લાવવાને તરત તે દોડી ગયો. અહીં પ્રેમગૌરીના આખા અંગ ઊપર ચંદ્રએ પોતાના શિતળ કિરણો ફેંકીને તેને શુદ્ધિમાં લાવવાને યોજના કરવા માંડી છે અને તેની સ્થિતિ જોઇ વૃક્ષો ટપટપ આંસુંઓ ગાળતાં ગાળતાં તેને ધીમો પવન ઢાલે છે. ઘણો વખત વિત્યો છતાં પેલો માણસ પાણી લઇને આવ્યોજ નહી પણ પ્રેમગૌરી પ્રભુની કૃપાથી પોતાની મેલે સાવધ થ' પ્રથમ તેણે પોતાની પેલી જંજાળમાંથી છુટકારો થવા ઇશ્વર સ્તુતિ કીધી અને પછી પેલો વેષધારી

કોણ હશે અને તે ક્યાં ગયો ...

તેણે ...

લેવા ગયો હશે તેથી તે થોડી વાર' તો આ સ્થલે બેસી રહી પણ પછીથી તે અનુમાને આવ્યો નહીં માટે તેનો શોધ કરવાને તે આસ્તેઆસ્તે ચાલી નિકળી થોડે દુર ગયા પછી એક ખાબોચીયાના કાંઠાપર એક તરફડતો માણસ તેની નજરે પડયો;ત્યાં જઇને તે જુએ છેતો તેના પગમા એક મોટો કાળો સાંપ વિંટળાયલો હતો. સાંપના દંશ કરીને તે પુરૂષના સરવાંગે હળાહળ ઝેરવ્યાપી રહ્યું અને છેલે તે મરતાં મરતાં બોલ્યો. —સતીનો છળ કરી તેને સતાવવામાં આખરે મેં ફળ મેળવ્યું નહીં આ ! ને મારી દુષ્ટ બુદ્ધિરે તે નાશકારક બદ ઘાનતની આ બુરી શીક્ષા છે ! હોંશથી અનીતિના ગલીચ રસ્તે દોરાઇને અરે હવે મહા પરિતાપ પામું છું ! બેહેન પ્રેમગૌરી અપરાધ ક્ષમા કરીને આશિરવાદ આપ કે જેથી સતીના વચન વદનથી હું પવિત્ર થાઉં ! પ્રભુ તારૂં કલ્યાણ કરો એવું શુભ વાક્ય ઉચરીને ઉદાર દીલની ડાહી પ્રેમગૌરી વિસ્મય થઇ તે મુરખ માનવીના મુડદાંને ધારીધારીને નિહાળવા લાગી " અરે આતો રતિમલ ! ભુડા તારૂં ભલું થાય ! છેવટની ઘડીએ પણ તેં મને સતાવવામાં કશીમણા રાખી નહીં!" એ વગેરે બીજું કેટલુંક મનમાં બરબડીને " હવે કયાં જવું અને શું કરવું " એવા મનસુબો કરતી અને ગમ પગલે હીંડતી હીંડતી રસ્તે પડી.

અહો વાંચનાર ! હવે આપણે પ્રેમગૌરીને અહીંઆજ ... તેને આ અરણ્યમાં લાવી તેનાપર અપાર વ્યથાને ... ...નવ દેહધારી રાક્ષસ રતીમલ ... અરણ્યમાંથી

પકડી લાવ્યા પછી પ્રેમગૌરીને તેની સાવકી માતાએ પોતાના દીવાનખાનાના જોડના ઓરડામાં નજર કેદની મિશાલે રાખી હતી તે સર્વ આપણે પ્રથમનાં પ્રકરણમાં વાંચી ગયા છીએ પાંચ છ મહીના પછી એટલે કાર્તિક મહિનામાં પ્રધાન કામેંદ્રની ફોઇના છોકરાના લગ્ન હોવાથી ત્યાં તેને ગયા વિના ચાલે તેવું નહીં હતું પરંતુ પોતાના લગ્નની લલુતાથી પ્રધાનજી હમેશને માટે પ્રેમગૌરીના પેહેરેગીર થઇ રહ્યા હતા! પ્રેમગૌરીની દેખરેખ માટે કોઇએક વિશ્વાસુ માણસ રાખી જઇ પછી પોતે પોતાની ફોઇને ત્યાં વિવાહ મહાલવા જવાનો કામેંદ્રે વિચાર કીધો. દરબારી મંદિરમાં કે શેહેરમાં તો પોતાનો કોઇ પણ વિશ્વાસુ માણસ તેને મળી શકયો નહીં, તેથી છેવટે તેણે પોતાના ભાણેજ રતિમલ્લને રતિપુરથી બોલાવી મંગાવ્યો. રતિમલ્લનો બાપ રતિપૂરનો મોટો ગિરાસીયો થાય. રતિમલ્લ વીશ વરસનો ફાંકડો રંગરસીયો જુવાન હતો. મામાના પત્રથી તે પોતે પ્રેમપુર આવી પહોંચ્યા પછી પ્રેમગૌરીની તમામ હકીકતથી વાકેફ થયો. પ્રધાન કામેંદ્ર ભાણેજપર પુરતો ભરોસો રાખીને બાહારગામ સિધાવ્યો હવે અહી પ્રેમગૌરીની સુંદરતા અને ખીલતી યુવાની જોઇને યુવાન રતિમલ ઘણો મોહિત થયો. મીઠાંમીઠાં વચનો વદીને, ચંચલ નેત્રથી કામના બિષ મારીને અને પોતાની મિથ્યા બડાઇ બહાદુરી બતાવીને પવિત્ર પ્રેમદા પ્રેમગૌરીનું મન હરણ કરવાને તેણે ઘણા ફાંફાં માર્યાં; પરતું તે એવી પ્રપંચી બાબામાં ફતેહ પામ્યોજ નહીં. છેલ્લે તેણે એક નવીન યુક્તિ રચી કહાડી " બળભદ્રને અને મારેઘણો સ્નેહછે;

તેના બાપની દુષ્ટતાથી મને બહુ લાગી આવ્યું છે. બળભદ્ર ની બક્ષામણથી મેંમારા આશ્રમમાં આજ ઘણા દહાડા થયાં પ્રેમરાયને નિવાસ વગેરેને શાંતિદાયક આશ્રય આપ્યો છે. તમારા વિયોગથાં તેના મનની સ્થિતિ હજ ઘણી માઠી રીતે ગુજરેછે. નજરે જોતાં તમારા સુખભર્યા સમાચાર લઇ આવવાને તેણેજ મને અહીં મોકલ્યાં છતાં એક પંથને દે. કાજ જેવું થયું એ આનંદની વાતછે કામંદકલાલ બહારગામ ગયોછે, તેથી તમોને મારી સાથે ચાલી નિકળવાને કશી અડચણ આવશે નહીં, અને પ્રેમરાય પાસે જઇ પહોંચ્યા પછી તમો બંનેને મન ધાર્યું (વિવાહ વિધિ) કરી લેવાને હું સહાયક થઇ પડીશ એ વગેરે અનેક રીતે સમજાવી બાપડી ભોળી પ્રેમગૌરીનું મન તેણે લલચાવ્યું. સાવકી માતાના ક્રોધથી એકતો તે કંટાળેલી હતી અને બીજું પ્રેમરાય પરની વિશાળ મમતાથી તેની સુખદાયક ભેટ લેવાને તેનુ મન ઘણું આતુર થઇ રહ્યું હતું તેથી તેણે રતીમલની સાથે ચાલી નિકળવાને કબુલ કર્યું. બીજે દહાડે પ્રભાતમાં રતીમલ પ્રેમગૌરીને લઇ છાના માના રતિપુર તરફ ચાલતો થયો રતિપુરના સંમાડાપર પોતાનો ડુંગરપર એક બાગ હતો ત્યાં પ્રેમગૌરીને લઇ ગયો. અહીં પ્રેમરાયતો બિલકુલ નજરે પડયો નહીં તેથી પ્રેમગૌરી, રતિમલની દુષ્ટ ધાનત સમજી અપાર શોકમાં ઝુરી મરવા લાગી. પ્રેમગૌરીને તે બાગના બંગલામાં દીવસે એક કેદીની મિશાલે પુરી રાખી રતિમલ હમેશાં રતિપુર રહેતો અને રાત્રીએ પાછો આવી, પ્રેમગૌરીને પોતાની આશક બનાવાના વિનવણી કરતો હતો. છેવટ તેણે

અપાર ભય બતાવ્યો ઘણો ત્રાસ આપ્યો અને બે દહાડ કેવળ અપવાસી રાખી પરંતુ પ્રેમગૌરીએ સતાને શોભા વનારૂં શિયળવ્રત ટેકથી સાચવી રાખ્યું પછી અહીંથા નાસીને તે બે સ્વારોના હાથમાં સપડઇ, ત્યાર પછીની કેટલીક હકીકત અહો વાંચનાર, વિચારો! આપ આગળ વાંચી ગયાછો રતિમલે પણ લાગલોજ પોતાનો વેષ બદલી એક ખાખી બાવાના રૂપમાં બનીને, એ બે સ્વારોની પાછળ પાછળ આખો દહાડો ચાલ્યા કર્યું પછી પેલા ભિલના ઝુપડામાં જ્યાં તે સ્વારો રાત વાસો રહ્યા હતા. ત્યાં બારએક વાગતે સર્વને ઉંઘાએલા જોઇ ઇશારતથી પ્રેમગૌરીનું હરણ કરી ગયો. આખી રાત્રીના થાકથી બળસકામાં પ્રેમગૌરી બે ભાન થઇ ગઇ અને રતિમલ તેને વાસ્તે પાણી લેવા ગયો પરંતુ ત્યાંતે સર્પ દંશથી મરણ પામ્યો. આ તેની કુડી કૃતિનું, રે, બદ ઘાતનનું ફળ મળ્યુ! આઉપરથી વાંચક વર્ગો બે શક બોલશે કે વિશ્વાસક દુષ્ટ મતીના માનવીઓનો જ્યાં ત્યાં જ્યારે ત્યારે એજ હાલ !!

પેહેલો ભાગ સમાપ્ત.